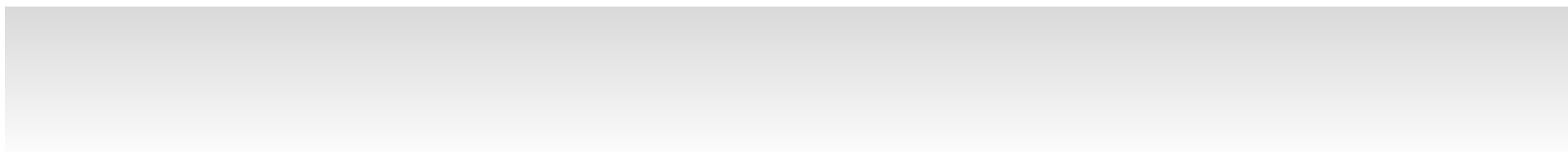

باز اندیشی در اسناد سیاستی فناوری اطلاعات در ایران

فهرست مطالب

فرایند مطالعه	
مروری بر اسناد مرتبط با موضوع فناوری اطلاعات و ارتباطات	
تبیین توصیفی اسناد	
روش شناسی	
تحلیل اسناد با توجه به مدل در نظر گرفته شده	
مقایسه اسناد و تحلیل آن ها	
جمع بندی	

فرایند مطالعه

توالی زمانی تصویب اسناد

۱۳۷۷	آیین نامه شورای عالی اطلاع رسانی	سیاست کلی نظام در بخش شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای			
۱۳۷۸	سیاست های راهبردی فناوری اطلاعات برنامه سوم				
۱۳۷۹	برنامه سوم توسعه	قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه ای			
۱۳۸۰	مقررات و ضوابط شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای				
۱۳۸۱	تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱	سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران	سند راهبردی توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات	آیین نامه اجرایی تکفا	آیین نامه اجرای تحقق دولت الکترونیک
۱۳۸۲	طرح ایجاد مراکز خدمات رسانی الکترونیکی در استان های پیشرو	قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	قانون تجارت الکترونیکی ایران		
۱۳۸۳	قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی				
۱۳۸۴	برنامه چهارم توسعه	اساسنامه شورای عالی فناوری اطلاعات	برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیک	آیین نامه گسترش بهره برداری از خدمات پول الکترونیکی	
۱۳۸۵	سند ملی توسعه بخش فناوری اطلاعات	آیین نامه ساماندهی فعالیت پایگاه های اطلاع رسانی (سایت های) اینترنتی ایرانی			
۱۳۸۶	ضوابط فعالیت پایگاه های اطلاع رسانی دستگاه های اجرایی	آیین نامه اجرایی ماده ۳۲ قانون تجارت الکترونیکی	قانون مدیریت خدمات کشوری	آیین نامه نظام جامع اطلاع رسانی قوه قضاییه	دستورالعمل توسعه کاربری فاوا در دستگاه قضایی
۱۳۸۷	نظام جامع فناوری اطلاعات کشور	سند راهبردی امنیت فضای تبادل اطلاعات کشور (افتا)	آیین نامه اجرایی بند (م) ماده (۱۶) قانون ساختار نظام جامع	قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	
۱۳۸۸	قانون جرایم رایانه ای	تصویب نامه تشکیل کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت آن			
۱۳۸۹	برنامه پنجم توسعه	آیین نامه ساماندهی و توسعه رسانه ها و فعالیت های فرهنگی دیجیتال	نقشه جامع علمی کشور	سیاست های کلی نظام در بخش افتا	

تصویب اسناد بر حسب اسناد بالا دستی خود

سیاست کلی نظام در بخش شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای

برنامه سوم توسعه

مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای

تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱

قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات

اساسنامه شورای عالی فناوری اطلاعات

سند راهبردی توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات

قانون تجارت الکترونیکی ایران

برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیک

آیین‌نامه اجرایی تکفا

آیین‌نامه گسترش بهره‌برداری از خدمات پول الکترونیکی

آیین‌نامه اجرای تحقق دولت الکترونیک

آیین‌نامه ساماندهی فعالیت پایگاه‌های اطلاع‌رسانی (سایت‌های) اینترنتی ایرانی

قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی

برنامه چهارم توسعه

سند ملی توسعه بخش فناوری اطلاعات

آیین‌نامه اجرایی ماده ۳۲ قانون تجارت الکترونیکی

سند راهبردی امنیت فضای تبادل اطلاعات کشور (افتا)

آیین‌نامه اجرایی بند (م) ماده (۱۶) قانون ساختار نظام جامع

۱۳۷۷

۱۳۷۸

۱۳۷۹

۱۳۸۰

۱۳۸۱

۱۳۸۲

۱۳۸۳

۱۳۸۴

۱۳۸۵

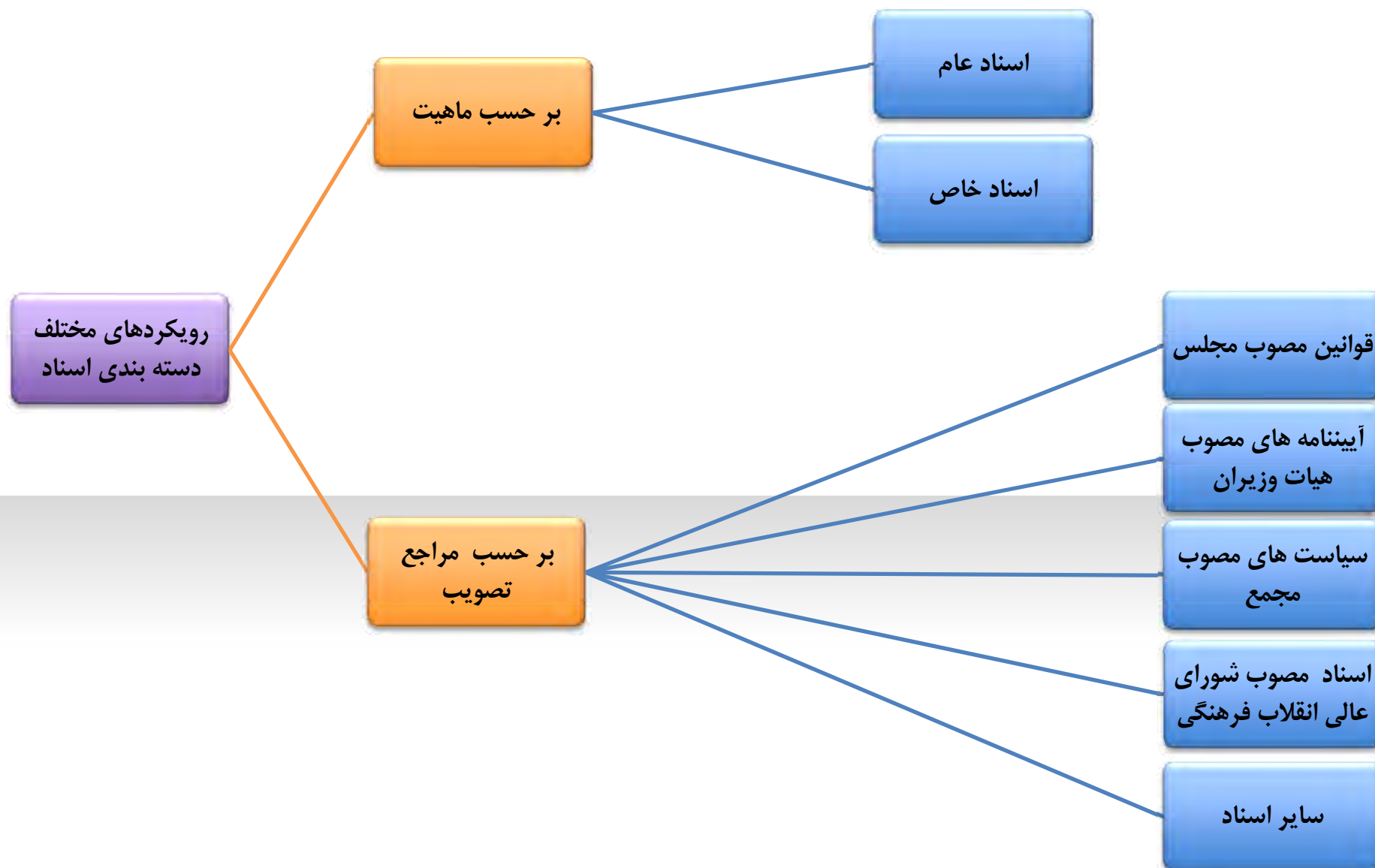
۱۳۸۶

۱۳۸۷

۱۳۸۸

۱۳۸۹

رویکردهای حاکم بر دسته بندی اسناد

طبقه بندی اسناد بر حسب مراجع تصویب

ردیف	عنوان	مرجع تصویب	تاریخ
۱	برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۹
۲	قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۹
۳	تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۱
۴	قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۲
۵	قانون تجارت الکترونیکی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۲
۶	قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۳
۷	برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۴
۸	قانون مدیریت خدمات کشوری (فصل پنجم)	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۶
۹	قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۷
۱۰	قانون جرایم رایانه‌ای	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۸
۱۱	برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۹

طبقه بندی اسناد بر حسب مراجع تصویب

ردیف	عنوان	مرجع تصویب	تاریخ
۱	آیین نامه اجرایی نحوه اجرای فعالیت های مشخص به منظور گسترش کاربرد فناوری ارتباطات و اطلاعات	هیات وزیران	۱۳۸۱
۲	سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران	هیات وزیران	۱۳۸۱
۳	برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیک	هیات وزیران	۱۳۸۴
۴	آیین نامه گسترش بهره برداری از خدمات پول الکترونیکی	هیات وزیران	۱۳۸۴
۵	اساسنامه شورای عالی فناوری اطلاعات	هیات وزیران	۱۳۸۴
۶	آیین نامه ساماندهی فعالیت پایگاه های اطلاع رسانی (سایت های) اینترنتی ایرانی	هیات وزیران	۱۳۸۵
۷	ضوابط فعالیت پایگاه های اطلاع رسانی دستگاه های اجرایی	هیات وزیران	۱۳۸۶
۸	آیین نامه اجرایی ماده ۳۲ قانون تجارت الکترونیکی	هیات وزیران	۱۳۸۶
۹	سند نظام جامع فناوری اطلاعات کشور	هیات وزیران	۱۳۸۷
۱۰	سند راهبردی امنیت فضای تبادل اطلاعات کشور (افتا)	هیات وزیران	۱۳۸۷
۱۱	آیین نامه اجرایی بند (م) ماده (۱۶) قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی	هیات وزیران	۱۳۸۷
۱۲	تصویب نامه تشکیل کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت آن	هیات وزیران	۱۳۸۸
۱۳	آیین نامه ساماندهی و توسعه رسانه ها و فعالیت های فرهنگی دیجیتال	هیات وزیران	۱۳۸۹

طبقه بندی اسناد بر حسب مراجع تصویب

ردیف	عنوان	مرجع تصویب	تاریخ
۱	آیین نامه شورای عالی اطلاع رسانی	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۷
۲	مقررات و ضوابط شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۰
۳	نقشه جامع علمی کشور	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۹

ردیف	عنوان	مرجع تصویب	تاریخ
۱	سیاست کلی نظام در بخش شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای	مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۳۷۷
۲	سیاست های کلی ابلاغی در بخش امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات	مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۳۸۹

طبقه بندی اسناد بر حسب مراجع تصویب

ردیف	عنوان	مرجع تصویب	تاریخ
۱	لایحه قانونی تشکیل شورای عالی انفورماتیک کشور	شورای عالی انقلاب	۱۳۵۹
۲	سیاست‌های راهبردی برنامه سوم توسعه فناوری اطلاعات	شورای عالی انفورماتیک	۱۳۷۸
۳	آیین‌نامه اجرای تحقق دولت الکترونیک	شورای عالی اداری	۱۳۸۱
۴	سند راهبردی توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات	شورای عالی اطلاع رسانی	۱۳۸۱
۵	طرح ایجاد مراکز خدمات‌رسانی الکترونیکی در استان‌های پیشرو	شورای عالی اداری	۱۳۸۲
۶	سند ملی توسعه بخش فناوری اطلاعات	شورای عالی اطلاع رسانی	۱۳۸۵
۷	آیین‌نامه نظام جامع اطلاع‌رسانی قوه قضاییه	قوه قضاییه	۱۳۸۶
۸	دستورالعمل توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات در دستگاه قضایی و استقرار نرم‌افزار مدیریت پرونده قضایی	قوه قضاییه	۱۳۸۶

طبقه بندی اسناد بر حسب ماهیت (اسناد عام)

ردیف	عنوان	مرجع تصویب	تاریخ
۱	برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۹
۲	قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۳
۳	برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۴
۴	قانون مدیریت خدمات کشوری (فصل پنجم)	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۶
۵	برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۹
۶	نقشه جامع علمی کشور	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۹

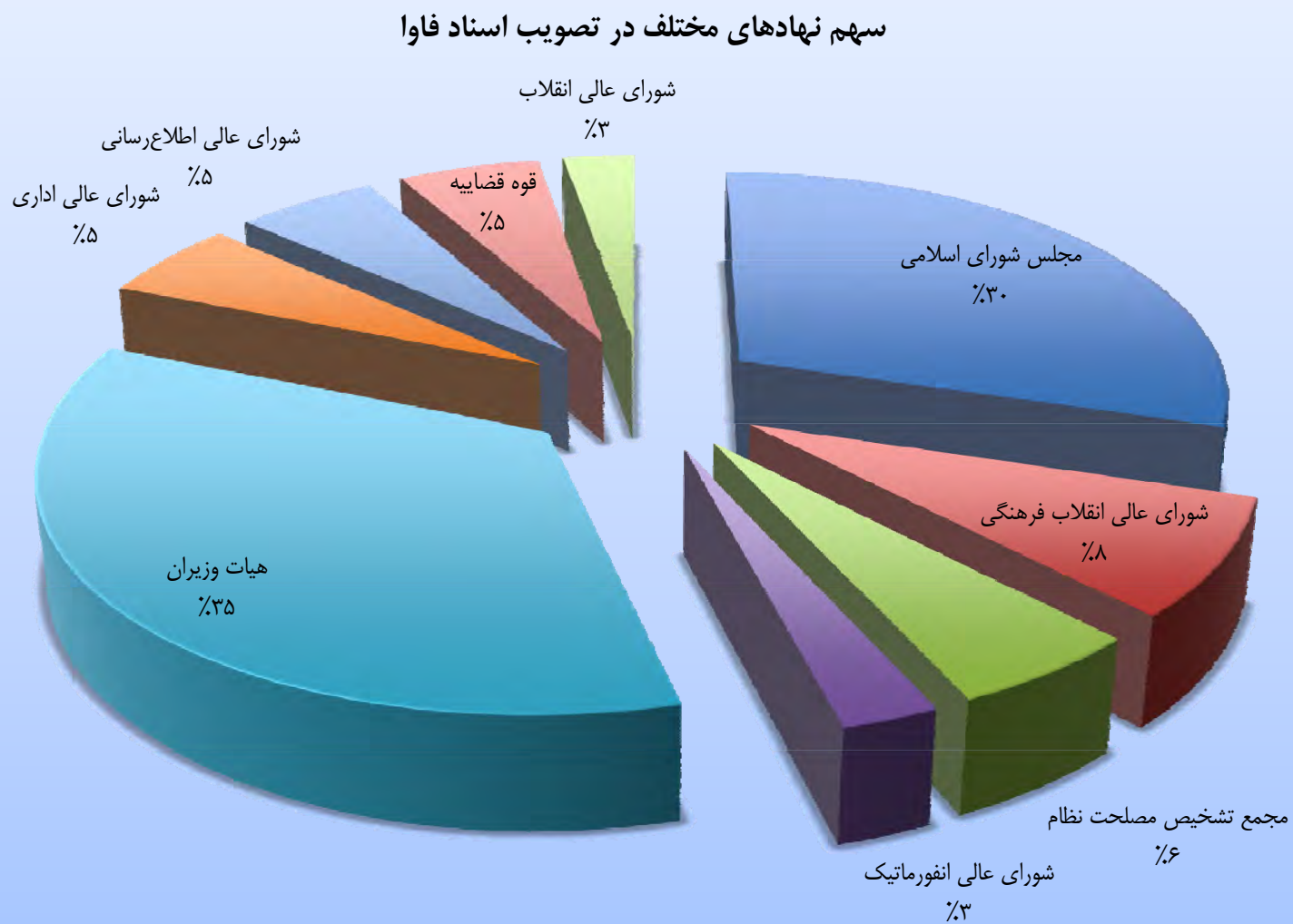
طبقه بندی اسناد بر حسب ماهیت (اسناد خاص)

ردیف	عنوان	مرجع تصویب	تاریخ
۱	لایحه قانونی تشکیل شورای عالی انفورماتیک کشور	شورای انقلاب	۱۳۵۹
۲	سیاست کلی نظام در بخش شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای	مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۳۷۷
۳	آیین نامه شورای عالی اطلاع‌رسانی	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۷
۴	سیاست‌های راهبردی برنامه سوم توسعه فناوری اطلاعات	شورای عالی انفورماتیک	۱۳۷۸
۵	قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۹
۶	مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۰
۷	تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۱
۸	آیین‌نامه اجرایی نحوه اجرای فعالیت‌های مشخص به منظور گسترش کاربرد فناوری ارتباطات و اطلاعات کشور	هیات وزیران	۱۳۸۱
۹	آیین‌نامه اجرای تحقق دولت الکترونیک	شورای عالی اداری	۱۳۸۱
۱۰	سند راهبردی توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات	شورای عالی اطلاع رسانی	۱۳۸۱
۱۱	سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران	هیات وزیران	۱۳۸۱
۱۲	قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۲
۱۳	طرح ایجاد مراکز خدمات‌رسانی الکترونیکی در استان‌های پیشرو	شورای عالی اداری	۱۳۸۲
۱۴	قانون تجارت الکترونیکی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۲
۱۵	برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیک	هیات وزیران	۱۳۸۴
۱۶	آیین‌نامه گسترش بهره‌برداری از خدمات پول الکترونیکی	هیات وزیران	۱۳۸۴

طبقه بندی اسناد بر حسب ماهیت (اسناد خاص)

ردیف	عنوان	مرجع تصویب	تاریخ
۱۷	اساسنامه شورای عالی فناوری اطلاعات	هیات وزیران	۱۳۸۴
۱۸	سند ملی توسعه بخش فناوری اطلاعات	شورای عالی اطلاع رسانی	۱۳۸۵
۱۹	آیین نامه ساماندهی فعالیت پایگاه های اطلاع رسانی (سایت های) اینترنتی ایرانی	هیات وزیران	۱۳۸۵
۲۰	ضوابط فعالیت پایگاه های اطلاع رسانی دستگاه های اجرایی	هیات وزیران	۱۳۸۶
۲۱	آیین نامه اجرایی ماده ۳۲ قانون تجارت الکترونیکی	هیات وزیران	۱۳۸۶
۲۲	آیین نامه نظام جامع اطلاع رسانی قوه قضاییه	قوه قضاییه	۱۳۸۶
۲۳	دستورالعمل توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات در دستگاه قضایی و استقرار نرم افزار مدیریت پرونده قضایی	قوه قضاییه	۱۳۸۶
۲۴	سند نظام جامع فناوری اطلاعات کشور	هیات وزیران	۱۳۸۷
۲۵	قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۷
۲۶	سند راهبردی امنیت فضای تبادل اطلاعات کشور (افتا)	هیات وزیران	۱۳۸۷
۲۷	آیین نامه اجرایی بند (م) ماده (۱۶) قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی	هیات وزیران	۱۳۸۷
۲۸	تصویب نامه تشکیل کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت آن	هیات وزیران	۱۳۸۸
۲۹	قانون جرایم رایانه ای	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۸
۳۰	آیین نامه ساماندهی و توسعه رسانه ها و فعالیت های فرهنگی دیجیتال	هیات وزیران	۱۳۸۹
۳۱	سیاست های کلی ابلاغی توسط مقام معظم رهبری در بخش امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات	مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۳۸۹
۳۲	نقشه جامع دولت الکترونیک	(هنوز به تصویب نرسیده است)	۱۳۹۰

سهم نهادهای مختلف در تصویب اسناد فاوا

فراوانی تصویب اسناد مرتبط با فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال‌های مختلف

اهداف

- سروسامان دادن به امور کامپیوتری از طریق تنظیم سیاست‌های لازم و جلوگیری از اتلاف منابع ملی و استقرار یک نظام انفورماتیک سالم و هدایت و یاری کشور در حرکت به سوی خودکفایی

تبیین توصیفی

مهمترین وظایف این نهاد عبارت است از:

- بررسی و تعیین سیاست‌های لازم جهت سالم‌سازی مراکز و نظام‌های کامپیوتری کشور و جلوگیری از اتلاف منابع مالی و نیروی انسانی و تجهیزات کامپیوتری
- بررسی مداوم به منظور تعیین نظام کلی انفورماتیک کشور
- تعیین خط‌مشی و سیاست‌های کامپیوتری به منظور رفع مشکلات و تحول وضع موجود در جهت نیل به نظام مطلوب کامپیوتری کشور
- بررسی و تایید طرح‌ها و فعالیت‌های انفورماتیک کشور
- بررسی و شناخت سیاست‌های تامین نیروی انسانی مورد نیاز امور انفورماتیک کشور با همکاری و مشارکت موسسات آموزشی، کامپیوتری، و سایر ارگان‌های ذیربط
- سیاست‌گذاری و هماهنگ‌سازی فعالیت‌های پژوهشی در جهت خودکفاسازی کشور در زمینه تامین افزارگران و دستورگان‌های مورد نیاز با همکاری موسسات علمی و پژوهشی و صنعتی
- هماهنگی و نظارت بر امور شرکت‌ها و سازمان‌های کامپیوتری به ویژه در زمینه چگونگی تامین قطعات یدکی و تعمیر و نگهداری تجهیزات کامپیوتری
- انجام بررسی‌های لازم برای وحدت امور آمار و انفورماتیک کشور

اهداف

• سیاستگذاری در امر اطلاع رسانی و هدایت شبکه ها و مراکز اطلاعاتی و هماهنگی فعالیت آن ها و تدوین برنامه های میان مدت و بلندمدت در زمینه تحقیقات بنیادی، توسعه ای و کاربردی اطلاع رسانی در قالب نظام اطلاع رسانی جمهوری اسلامی ایران

تبیین توصیفی

مهمترین وظایف این نهاد عبارت است از:

- سیاستگذاری، برنامه ریزی، هدایت و حمایت در زمینه تولید، پالایش و مبادله اطلاعات و نظارت بر امر اطلاع رسانی
- سراسر کشور در چارچوب سیاست های کلی نظام
- تدوین و تصویب اصول نظام جامع اطلاع رسانی کشور
- ایجاد شرایط لازم برای تسهیل و تسریع تولید، ذخیره سازی، ساماندهی، توزیع، گسترش و بکارگیری اطلاعات در بخش های مختلف فرهنگی، علمی، اجتماعی، اقتصادی، فنی، آموزشی، پژوهشی و... در چارچوب ضوابط مصوب
- هماهنگ کردن فعالیت های بخش دولتی و غیردولتی بر اساس نظام جامع اطلاع رسانی کشور
- تدوین و تصویب مفاهیم، تعاریف، مقررات، آیین نامه ها، قواعد و معیارهای اطلاع رسانی مورد نیاز نظام جامع اطلاع رسانی کشور
- تنظیم مقررات مربوط به چگونگی بهره گیری از شبکه های بین المللی اطلاع رسانی و تصویب آن یا پیشنهاد تصویب به مراجع مربوط
- ایجاد هماهنگی در تحقیقات بنیادی و توسعه ای و نیز سیاست های بهره گیری از فناوری های نوین اطلاعاتی
- بررسی وضعیت موجود و آینده نگری با استفاده از روش های علمی و پژوهشی
- ایجاد زمینه های لازم برای اعتلای دانش و فرهنگ عمومی جامعه در زمینه اطلاع رسانی
- ارزیابی فعالیت های بخش های اصلی اطلاع رسانی به منظور حصول اطمینان از صحت انطباق فعالیت ها با نظام جامع اطلاع رسانی
- داوری نهایی درباره فعالیت های اصلی مراکز اطلاع رسانی جهت رفع اختلاف های احتمالی میان مراکز در موارد غیرقضایی

اهداف

• انتظام امور، توسعه خدمات، ساماندهی و تقویت نظام ملی اطلاع رسانی رایانه‌ای

تبیین توصیفی

اهداف اصلی این سند عبارت است از:

- انتظام امور و فعالیتهای اطلاع‌رسانی
- توسعه خدمات دسترسی به اینترنت در کشور
- تدوین مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای به منظور ایجاد، ساماندهی و تقویت نظام ملی اطلاع‌رسانی رایانه‌ای
- توسعه کمی و کیفی شبکه‌های اطلاع‌رسانی جهانی و حضور فعال و اثرگذار در شبکه‌های جهانی
- حمایت از بخش‌های دولتی و غیردولتی در زمینه تولید و عرضه اطلاعات
- ایجاد و تقویت نظام حقوقی و قضایی متناسب با شبکه‌های اطلاع‌رسانی و حفاظت اطلاعات
- اقدام مناسب برای دستیابی به میثاق‌ها و مقررات بین‌المللی و ایجاد اتحادیه‌های اطلاع‌رسانی با سایر کشورها

سایر نکات اساسی:

- حق دسترسی آزاد مردم به اطلاعات و دانش با تعریف مرزهای مشخص
- تعیین و تدوین مسئولیت مدنی و حقوقی افراد در قبال فعالیت‌های خود
- تعیین تدابیر لازم برای رعایت حقوق اجتماعی و صیانت فرهنگی و فنی کشور با توجه به ایجاد فضای مجازی
- ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای حداکثر سهولت در آرایه خدمات اطلاع‌رسانی و اینترنت به عموم مردم

اهداف

• تبیین سیاست‌های
استراتژیک فناوری
اطلاعات در برنامه سوم
توسعه اقتصادی، اجتماعی
و فرهنگی را به همراه
برنامه‌های عملیاتی هر
یک

تبیین توصیفی

- تعیین جایگاه مناسب و تشکیل نهاد متولی هدایت فعالیت‌های فناوری اطلاعات در کشور
- جهت‌گیری به سمت عدم تمرکز و غیردولتی شدن فعالیت‌های اجرایی فناوری اطلاعات
- حمایت از گسترش خدمات اطلاعاتی و تسهیل دسترسی عموم به اطلاعات مجاز
- پیگیری تحقق سریعتر بستر کارآمد، امن و ارزان انتقال داده‌ها در سطح کشور با اتصال به شبکه‌های جهانی
- توجه مستمر به حفظ و ارتقای کیفی منابع انسانی موجود و کارآفرینی
- تسریع در فراهم کردن زمینه بهره‌گیری مطلوب و موثر از فناوری اطلاعات و بهبود آرایه خدمات به مردم
- فراهم کردن زمینه ارتقای کیفیت خدمات و محصولات فناوری اطلاعات
- تدوین برنامه‌های حمایتی از افزایش عرضه، تولید و صادرات و کاهش قیمت محصولات فناوری اطلاعات
- حمایت از تحقیقات در زمینه فناوری اطلاعات و فراهم ساختن امکان دستیابی به آخرین دستاوردهای علمی و فنی

اهداف

- انجام اصلاحات ساختاری و نهادی در بخش عمومی برای افزایش کارایی دولت، بالا بردن بهره‌وری منابع ملی و تقویت بخش غیردولتی

تبیین توصیفی

- دولت در این برنامه اقدام به تبیین شیوه استفاده از تبصره ۱۳ قانون بودجه نمود و برای اولین بار به بررسی زمینه‌های اتصال کشور به شبکه جهانی پرداخت.
- یکی از ویژگی‌های این سند تلاش برای سرمایه‌گذاری در صنایع بالادستی صنعت نفت و انتقال درآمدهای حاصل از این سرمایه‌گذاری به توسعه کشور از طریق توسعه‌ی حوزه فناوری اطلاعات است.
- برنامه سوم توسعه اولین برنامه‌ای است که در آن، کشور به تعیین راهبرد در حوزه فناوری اطلاعات می‌پردازد.
- اصلاح و مهندسی مجدد سیستم‌ها، روش‌ها و رویه‌های مورد عمل، طراحی و راه اندازی نظام جامع اطلاعات مالیاتی کشور، تشکیل رایانه‌ای بازار سرمایه ایران، زمینه‌سازی برای اتصال کشور به شبکه‌های جهانی، ایجاد زیرساخت‌های ارتباطی و شاهره‌های اطلاعاتی لازم با پهنای باند کافی و گسترده و طرح شبکه جامع اطلاع‌رسانی بازرگانی کشور

اهداف

- حفظ و حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای یارانه ای

تبیین توصیفی

- در این قانون عنوان شده است که حق نشر، عرضه، اجرا و حق بهره‌برداری مادی و معنوی نرم‌افزار رایانه‌ای متعلق به پدیدآورنده آن است.
- نحوه تدوین و ارایه داده‌ها در محیط قابل پردازش رایانه‌ای نیز مشمول احکام نرم‌افزار خواهد بود. مدت حقوق مادی ۳۰ سال از تاریخ پدیدآوردن نرم‌افزار و مدت حقوق معنوی نامحدود است.
- در صورت وجود شرایط مقرر در قانون ثبت علائم و اختراعات، نرم‌افزار به عنوان اختراع شناخته می‌شود.
- حقوق ناشی از آن بخش از نرم‌افزاری که به واسطه نرم‌افزارهای دیگر پدید می‌آید متعلق به دارنده حقوق نرم‌افزارهای واسط نیست. همچنین در این قانون به موضوع پدید آوردن نرم‌افزارهای ناشی از استخدام و یا قرارداد نیز اشاره شده است.
- برای صدور تأییدیه فنی در مورد نرم افزارهایی که پدیدآورنده آن مدعی اختراع بودن آن است، کمیته‌ای به نام "کمیته حق اختراع" زیر نظر شورای عالی انفورماتیک تشکیل می‌شود.
- به منظور حمایت عملی از حقوق یاد شده در این قانون، نظم بخشی و ساماندهی فعالیت‌های تجاری رایانه‌ای مجاز، نظام صنفی رایانه‌ای توسط اعضای صنف یاد شده تحت نظارت شورا به وجود خواهد آمد.

اهداف

- انتظام امور و فعالیت‌های اطلاع‌رسانی و توسعه خدمات دسترسی به اینترنت در کشور

تبیین توصیفی

- این سند با مد نظر قراردادن نکات اساسی نظیر حق دسترسی آزاد مردم به اطلاعات و دانش، مسئولیت مدنی و حقوقی افراد در قبال فعالیت‌های خود، رعایت حقوق اجتماعی و صیانت فرهنگی و فنی کشور در این قلمرو، ایجاد حداکثر سهولت در آرایه خدمات اطلاع‌رسانی و اینترنت به عموم مردم، به تصویب رسیده است.
- بخش اول این آیین‌نامه به موضوع نحوه اخذ مجوز و ضوابط فنی نقطه تماس بین‌المللی، بخش دوم آن به واحدهای آرایه‌کننده خدمات اطلاع‌رسانی و اینترنت رسا و بخش سوم به دفاتر خدمات حضوری اینترنت، اختصاص یافته است.

اهداف

- اعلام اصول و سیاست های استفاده و گسترش تجارت الکترونیکی در کشور

تبیین توصیفی

- اصول سند:
- فراهم نمودن زیرساخت های اصلی و زمینه های حقوقی و اجرایی موردنیاز تجارت الکترونیک
  - توسعه آموزش و ترویج فرهنگ استفاده از تجارت الکترونیکی
  - حمایت از توسعه فعالیت های بخش غیردولتی و جلوگیری از انحصار و ایجاد زمینه های رقابت
  - رفع هر گونه محدودیت تبعیض آمیز در تجارت الکترونیکی
  - گسترش استفاده از شبکه اینترنت برای انجام تجارت الکترونیکی و اتخاذ تدابیر لازم برای بهداشت محتوایی شبکه یاد شده
- در این سند، سازمان ها و نهادهای شرکت مخابرات، مجمع عمومی بانک ها، بانک مرکزی، شورای عالی بانک ها، کلیه وزارتخانه ها، موسسات و شرکت های دولتی موظف به راه اندازی سیستم تجارت الکترونیکی در مبادلات خود با در نظر گرفتن زیرساخت های امنیتی شده اند.

اهداف

• توزیع اعتبار ردیف ۵۰۳۶۲۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ در راستای گسترش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور

تبیین توصیفی

در بند "الف" این تبصره به دولت اجازه داده شده بود تا در راستای گسترش کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور، اعتبار این ردیف را توزیع نماید. طبق موضوع این بند و این تبصره، مبلغ ۱۲۵ میلیارد ریال از این اعتبار صرفاً برای اجرای مفاد بندهای قانون برنامه سوم توسعه درباره راه اندازی شبکه اطلاع رسانی مربوط به کلیه وزارتخانه ها و سازمان های تولیدی و دولتی مرتبط با امر صادرات و همچنین راه اندازی شبکه جامع اطلاع رسانی بازرگانی کشور توسط وزارت بازرگانی، پس از مبادله موافقتنامه با سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور در اختیار وزارت بازرگانی قرار می گیرد.

در بندهای ب و ج، شرایطی برای اعطای تسهیلات به نهادهای و موسسات فعال در راستای گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، بخش خصوصی و اشتغال فارغ التحصیلان در این زمینه بیان شده است.

در این تبصره بر حمایت از همکاری های مشترک شرکت های ایرانی و خارجی از طریق پرداخت تسهیلات تأکید شده است.

وزارت پست، تلگراف و تلفن (شرکت های مخابرات ایران و استان ها) نیز موظف شده است زیرساخت های لازم و امکان اتصال کلیه مراکز آموزشی پژوهشی به شبکه اطلاع رسانی و شبکه جهانی اینترنت با پهنای باند مناسب برای کاربری های علمی و آموزشی بدون پرداخت وجوه اولیه (شامل ودیعه و هزینه نصب)، امکانات لازم جهت اتصال شهرک های صنعتی به شبکه جهانی اینترنت و امکان سرمایه گذاری بخش های دولتی و غیردولتی در (مراکز ارائه خدمات اینترنتی) را فراهم آورد.

اهداف

• تامین اعتبارات لازم
دستگاه های اجرایی برای
پیشبرد اهداف توسعه
کاربری فناوری اطلاعات و
ارتباطات
(ماموریت: بکارگیری
فناوری ارتباطات و
اطلاعات در تبدیل فرصتها
و منابع ملی به ثروت،
توانایی و افتخار در راستای
توسعه پایدار ملی)

تبیین توصیفی

زیربرنامه های هفت گانه «تکفا» که باید بودجه منظور شده در راه ایجاد و گسترش آنها به کار می رفت، عبارتند از:

- دولت الکترونیکی
- مهارت دیجیتالی
- نیروی انسانی کشور
- کاربرد فناوری اطلاعات در آموزش عالی
- کاربرد فناوری اطلاعات در اقتصاد، بازرگانی و تجارت
- کاربرد فناوری اطلاعات در قلمرو فرهنگ، هنر و تقویت خط و زبان فارسی در محیط های رایانه ای
- توسعه واحدهای کوچک و متوسط (SME) فعال در حوزه فناوری اطلاعات

• تخصیص اعتبارات تکفا در سه بخش دسته بندی شده است که عبارتند از دستگاه های اجرایی، مراکز رشد فناوری و بخش خصوصی

اهداف

آماده سازی هر چه بیشتر
کشور جهت حضور همه
جانبه در عصر اطلاعات

تبیین توصیفی

- آماده سازی هر چه بیشتر کشور جهت حضور همه جانبه در عصر اطلاعات و برای نیل به:
  - گسترش نظام مند فناوری ارتباطات و اطلاعات جهت تحقق اقتصاد (دانایی محور) در راستای توسعه پایدار ملی،
  - توسعه منابع انسانی به عنوان اولویت راهبردی توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در راستای ایجاد اشتغال ارزش افزا،
  - توسعه فرهنگی و تقویت محیط و فضای هم افزایی ملی،
  - انجام تمهیدات زیرساختی توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات شامل شبکه دسترسی، امنیت، قوانین و مقررات، منابع و تسهیلات،
  - توسعه زمینه ها و فرصت ها جهت تحرک بخش خصوصی به عنوان محور کلیدی و راهبردی فناوری اطلاعات و ارتباطات
- در این آیین نامه برنامه های هفتگانه همراه با پروژه های مربوط به عنوان اولویت های برنامه عملیاتی فناوری ارتباطات و اطلاعات کشور در سال ۱۳۸۱ اعلام شده و محل اعتبارات مورد نیاز آن ها بر اساس تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ مشخص شده است.

اهداف

دستیابی به اطلاعات دقیق و بهنگام در بخش‌های مختلف از طریق اتوماسیون فعالیت‌ها، تسریع در اجرای امور بهبود آرایه خدمات به مردم با حداکثر نظم و دقت، افزایش کیفیت تصمیم‌گیری در سطوح مختلف، آرایه خدمات غیرحضوری و کاهش هزینه‌ها، افزایش کارایی و اثربخشی در بخش‌های مختلف، ایجاد گردش سریع و صحیح اطلاعات بین دستگاه‌های اجرایی

تبیین توصیفی

- استقرار سیستم‌های مکانیزه در زمینه فعالیت‌های اختصاصی دستگاه‌های اجرایی
- ایجاد هماهنگی در استقرار سیستم‌های مکانیزه در زمینه فرایندهای عمومی دستگاه‌های اجرایی
- تهیه و بهنگام رسانی نرم‌افزارهای عمومی یا انتخاب نرم‌افزار بهینه از بین سامانه‌های مورد عمل در دستگاه‌های اجرایی
- استفاده از امکانات بخش خصوصی، و به منظور هدایت و مدیریت فعالیت‌های کامپیوتری
- تقویت شبکه مخابراتی کشور و ایجاد تسهیلات جهت واگذاری خطوط ارتباطی برای شبکه بین دستگاهی و دسترسی مناسب به شبکه جهانی اطلاع‌رسانی (اینترنت) متناسب با اقدامات توسعه سیستم‌های کامپیوتری و طراحی و استقرار شبکه در دستگاه‌های دولتی
- هزینه اجرای طرح‌ها و پروژه‌هایی که به تصویب کمیسیون تخصصی اتوماسیون نظام اداری (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور) می‌رسد، علاوه بر اعتبارات پیش‌بینی شده در بودجه سنواتی دستگاه‌ها، در سال ۱۳۸۱، از محل اعتبارات تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ و در سال‌های بعد از محل ردیف‌هایی که در بودجه سنواتی پیش‌بینی شده است با تشخیص سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور قابل تامین خواهد بود.

اهداف

لزوم تدوین و تعیین وظایف و اختیارات قانونی برای دستگاه متولی نظارت بر عرضه خدمات پستی، مخابراتی، پست بانک و سنجش از راه دور، در امور فرهنگی و اقتصادی، تعمیق علایق و پیوستگی بین جوامع انسانی، تحول نظام اداری، کاهش مسافرت‌های غیرضرور، حفظ محیط زیست و تشخیص منابع زمینی، هواشناسی، اقیانوس‌شناسی در برنامه‌ریزی توسعه و هماهنگ کردن نام و عنوان این دستگاه، متناسب با ضرورت‌ها و نیازهای زمان

تبیین توصیفی

• به منظور اعمال حاکمیت بر طیف فرکانس و حفاظت از حقوق رادیویی کشور در سطح منطقه و بین‌الملل و تمرکز امور سیاستگذاری، تدوین ضوابط و استانداردها و نظارت بر حسن اجرای آنها در بخش‌های مختلف ارتباطات پستی و مخابراتی نظیر خدمات جدید و متعارف پستی، مخابراتی، ارتباطات فضایی، ارتباطات رادیویی، انتقال داده‌ها، انتقال صدا و تصویر، سنجش از راه دور، ارتباطات رایانه‌ای و ایجاد بستر مناسب برای ارتباطات و آمایش و پردازش اطلاعات و روش‌های دورسنجی و پشتیبانی آنها و همچنین سیاستگذاری در زمینه توسعه امکانات و خدمات ارتباطی مذکور، هماهنگ با آخرین پیشرفت‌های علمی، تجربی و فناوری اطلاعات در جهان، در چارچوب سیاست‌های کلی نظام به موجب این قانون نام وزارت پست و تلگراف و تلفن به «وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات» تغییر می‌یابد و کلیه وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های وزیر و وزارت پست و تلگراف و تلفن به وزیر و وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات تفویض می‌گردد.

اهداف

- بالا بردن سطح کیفیت زندگی مردم
- ارائه خدمات با کیفیت و سریع به شهروندان
- ساده سازی مراحل انجام کارهای اداری-خدماتی
- جلوگیری از سفرهای متعدد شهری
- فراهم آوردن امکان ارائه خدمات غیرحضورى و در راستای تحقق دولت الکترونیک

تبیین توصیفی

- ایجاد مراکز خدمات رسانی الکترونیکی در چهار استان پیشرو در شهرستان های مراکز استان ها
- در مرحله اول این طرح که اطلاع رسانی به مردم است، استانداری و دستگاه های اجرایی استان موظف شده است در راستای اطلاع رسانی نحوه ارائه خدمات به مردم، اطلاعاتی را به کمیته اجرایی مستقر در استانداری، ارائه نمایند.
- در مرحله دوم، که ارائه خدمات به مردم هدف اصلی است، استانداری و دستگاه های اجرایی استان مکلف به انجام اقداماتی جهت فراهم آوردن امکان ارائه خدمات گوناگون الکترونیکی به مردم شده اند.
- همچنین در مفاد ماده (۵) طرح مذکور، تشکیلات و ساختار اجرایی واحدهای مجری تبیین شده است.
- در نهایت کمیسیون مکانیزه نظام اداری موظف شده است تا نسبت به ارزیابی، بهسازی و یا باز طراحی مراکز اقدام و نتیجه را جهت تعمیم به سایر مناطق شهری با هماهنگی وزارت کشور به تمام استان ها ابلاغ نماید و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و استانداری ها موظف به حمایت از مجریان طرح و فعالیت بخش غیردولتی شده اند.

اهداف

• مبادله آسان و ایمن اطلاعات در واسطه های الکترونیکی و با استفاده از سیستم های ارتباطی جدید

تبیین توصیفی

- باب اول: مقررات عمومی
- مبحث اول: کلیات (شامل قلمرو و شمول قانون، تعاریف، تفسیر قانون، اعتبار قراردادهای خصوصی)
- مبحث دوم: در احکام داده پیام (نوشته، امضاء اصل)
- مبحث سوم: داده پیام مطمئن (امضا و سابقه الکترونیکی مطمئن، پذیرش و ارزش اثباتی امضا...)
- مبحث چهارم: مبادله "داده پیام" (اعتبارارجاع و انتساب داده پیام و تصدیق دریافت و زمان و مکان...)
- باب دوم: دفاتر خدمات صدور گواهی الکترونیک
- باب سوم: در قواعد مختلف
- مبحث اول: حمایت های انحصاری در بستر مبادلات الکترونیکی (حمایت از مصرف کننده و تبلیغات)
- مبحث دوم: حمایت از "داده پیام" در بستر مبادلات الکترونیکی (حمایت از حقوق مولف، اسرار و علایم تجاری)
- باب چهارم: جرایم و مجازات ها
- مبحث اول: کلاهبرداری کامپیوتری
- مبحث دوم: جعل کامپیوتری
- مبحث سوم: نقض حقوق انحصاری در بستر مبادلات الکترونیکی
- مبحث چهارم: نقض حفاظت از "داده پیام" در بستر مبادلات الکترونیکی
- باب پنجم: جبران خسارت و در نهایت باب ششم نیز به سایر مسایل می پردازد.

اهداف

• ایجاد انسجام کلان در سیاست های رفاهی به منظور توسعه عدالت اجتماعی و حمایت از همه افراد کشور در برابر رویدادهای اجتماعی، اقتصادی، طبیعی و پیامدهای آن

تبیین توصیفی

- مهمترین بند این قانون که با موضوع فناوری اطلاعات مرتبط است، بند "م" ماده ۱۶ است.
- در این بند به موضوع "تشکیل پایگاه اطلاعاتی نظام جامع تامین اجتماعی به منظور جمع آوری و پردازش اطلاعات مربوط و تعیین شاخص های ذی ربط در حوزه های بیمه ای، حمایتی و امدادی" اشاره شده است.
- آیین نامه اجرایی این بند در سال ۱۳۸۷ به تصویب هیات وزیران رسیده است.

اهداف

• فاقد یک هدف مشخص برای حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات و تنها توجه بر مواردی پراکنده و فاقد انسجام در بخش های مختلف سند

تبیین توصیفی

- ترویج بانکداری الکترونیکی و ایجاد «پایگاه های علوم زمین»، «پایگاه های اطلاع رسانی مزایات و مناصه ها»، «بازارهای مجازی»، «تجارت الکترونیکی»، «آموزش الکترونیکی» و «طراحی سامانه های اطلاعات عملیات»
- گسترش کاربرد فناوری ارتباطات و اطلاعات در اقتصاد، بازرگانی و تجارت در قالب سند ملی بازرگانی کشور
- تهیه لوایح و قوانین مورد نیاز در رابطه با فناوری اطلاعات و ارتباطات دریایی
- تجدید ساختار و نوسازی بخش های اقتصادی و توسعه مراکز اطلاع رسانی و تجارت الکترونیکی برای آنها
- افزایش توان رقابت پذیری بنگاه های فعال در صنایع نوین
- استقرار جامعه اطلاعاتی و تضمین دسترسی گسترده امن و ارزان شهروندان به اطلاعات
- توسعه ارتباطات و فناوری اطلاعات
- طراحی و استقرار نظام جامع اطلاعات سلامت شهروندان ایرانی
- تهیه و تصویب سند راهبردی برقراری امنیت در فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور در محیط های رایانه ای و تهیه لایحه قانون جامع ارتباطات

اهداف

- ایجاد تسهیلات و ارتقای کیفیت خدمات به مردم

تبیین توصیفی

کلیه بانک‌های کشور (دولتی و خصوصی) باید نسبت به صدور انواع کارت پول الکترونیکی (اعتباری، پیش‌پرداخت) و نصب تجهیزات مربوط از قبیل دستگاه‌های خودپرداز (ATM) و پایانه فروش (POS) و پرداخت اینترنتی جهت استفاده فرآیند خرید و فروش کالا و خدمات در کشور اقدام کنند.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مسوول تهیه، تصویب، ابلاغ و نظارت بر آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها، ضوابط و مشخصات فنی-اجرایی مربوط به نظام و فرآیند بانکداری الکترونیکی اعم از داخلی و بین‌المللی و تجهیزات خدمات پول الکترونیک از قبیل انواع کارت پول الکترونیکی، انواع دستگاه‌های الکترونیکی دریافت و پرداخت مثل پایانه فروش (POS) و خودپرداز (ATM)، شرایط فعالیت شرکت‌های بخش خصوصی در ارائه خدمات پول الکترونیکی، ایجاد مرکز پایاپای بین بانکی، پرداخت اینترنتی، نحوه صدور گواهی دیجیتال مورد نیاز شبکه بانکی و همکاری‌های بین‌المللی در ارائه خدمات پول الکترونیکی در داخل و خارج از کشور با هماهنگی سیاست‌های تجارت الکترونیکی است.

اهداف

• سیاستگذاری و تدوین راهبردهای ملی در قلمرو فناوری اطلاعات، تدوین برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت برای توسعه پژوهش‌های بنیادی و کاربردی در قلمرو فناوری اطلاعات و گسترش کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشور و برنامه‌های توسعه بخش‌های مختلف

تبیین توصیفی

در ماده ۲ به وظایف شورای عالی فناوری اطلاعات اشاره شده است که برخی از آن‌ها عبارتند از تدوین اهداف کلان و راهبردی توسعه فناوری اطلاعات در کشور، سیاستگذاری و تدوین راهبردهای لازم برای گسترش بکارگیری فناوری اطلاعات در زمینه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، تمهید و تدوین نظام جامع فناوری اطلاعات و تعیین وظایف بخش‌های مختلف کشور در نظام جامع یاد شده، تدوین برنامه‌های کلان پژوهش در جهت توسعه فناوری اطلاعات در کشور و تدوین برنامه‌های همکاری‌های ارتباطات بین‌المللی در قلمرو فناوری اطلاعات.

اهداف

• این برنامه که بر اساس «طرح مطالعه امکان‌سنجی تجارت الکترونیکی» تدوین شده است، تکالیف هر یک از دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط را در ۴۳ ماده در راستای توسعه و ترویج تجارت الکترونیکی، مشخص کرده است.

• بخش‌های زیادی از مواد این برنامه، توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز تجارت الکترونیکی را پوشش داده‌ست.

تبیین توصیفی

• تدوین قوانین، مقررات، استانداردها و آیین‌نامه‌های مورد نیاز توسط نهادهای مشخص شده مانند معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری، وزارت دادگستری، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، وزارت بازرگانی، بانک مرکزی

• آموزش و فرهنگ سازی تجارت الکترونیکی توسط نهادهایی مانند وزارت بازرگانی، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، وزارت دادگستری، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت کار و امور اجتماعی

• دستیابی به آمارها و معیارهای دقیق پیشرفت تجارت الکترونیکی در کشور توسط مرکز آمار ایران

• همچنین وظایف مختلفی برای بیمه مرکزی ایران، گمرک ایران، وزارت نفت، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، وزارت راه و ترابری، وزارت صنایع، وزارت نیرو و کلیه دستگاه‌های اجرایی و شرکت‌های دولتی عرضه‌کننده خدمات در نظر گرفته شده است.

• در نهایت تمامی دستگاه‌های مشخص شده، موظف شده‌اند اعتبارات مورد نیاز اجرای تکالیف محوله طی این سند را از محل بودجه‌ی برنامه‌ی توسعه کاربرد فناوری اطلاعات تامین کنند.

اهداف

این سند وضعیت کلان فناوری اطلاعات را در رابطه با مضامین دوازده‌گانه برنامه چهارم توسعه، اهداف کلی و راهبردهای کلان توسعه بخش در تحقق چشم‌انداز، تبیین می‌نماید.

تبیین توصیفی

- توجه به وظایف کلان وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات بر اساس برنامه چهارم
- این سند حوزه فناوری اطلاعات را شامل امور سیاست‌گذاری، زیرساخت‌ها و کاربردها می‌داند و بر این اساس وظایف مشخصی را برای نهادهای مختلف در نظر گرفته است.
- اهداف کلی توسعه بخش: برخورداری از دولت الکترونیکی، آموزش الکترونیکی، سلامت الکترونیکی، تجارت الکترونیکی، برخورداری از امنیت اطلاعات و ارتباطات، برخورداری از زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات
- راهبردهای کلان توسعه بخش: افزایش کمیت و بهبود کیفیت، ترویج فرهنگ و افزایش سطح سواد کاربری اطلاعات، توسعه سرمایه‌های انسانی، روزآمد کردن قوانین، افزایش سهم بخش خصوصی و تعاونی از سرمایه‌گذاری، تضمین رقابت سالم در بخش، جلب مشارکت مالی ملی و بین‌المللی، جلب رضایت مشتریان، پیشگامی دولت در زمینه بکارگیری فناوری اطلاعات، یکپارچه‌سازی مدیریت کلان فناوری اطلاعات
- در نهایت به اهداف کمی، سیاست‌های اجرایی، اقدامات مهم و اساسی، تعریف و نحوه محاسبه شاخص‌های فناوری اطلاعات اشاره شده است.

اهداف

انتظام امور و فعالیت‌های اطلاع‌رسانی و توسعه خدمات دسترسی به اینترنت در کشور و با هدف ساماندهی (ثبت، حمایت و نظارت) فعالیت پایگاه‌های اطلاع‌رسانی اینترنتی ایرانی در کشور و با مدنظر قراردادن حق دسترسی آزاد و سالم مردم به اطلاعات و دانش، حمایت از پایگاه‌های اطلاع‌رسانی قانونی، رعایت حقوق اجتماعی و صیانت از ارزش‌های اسلامی، ملی، فرهنگی و اجتماعی کشور، مسئولیت مدنی و حقوقی و کیفری افراد در قبال فعالیت‌های خود حسب مورد

تبیین توصیفی

- این سند مشتمل بر چهار فصل اصلی است:
- فصل اول این سند تعاریفی را در رابطه با مفاهیم استفاده شده در سند، ارایه می‌دهد.
  - فصل دوم سند به مسئله ساماندهی و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اشاره دارد.
  - فصل سوم سند به تخلفات و نحوه رسیدگی با آن‌ها اشاره دارد.
  - فصل چهارم نیز به سایر مقررات پرداخته است.

اهداف

- تعیین ضوابط و شرایط
تأسیس دفاتر خدماتی
صدور گواهی الکترونیکی

تبیین توصیفی

- این دفاتر واحدهایی هستند که برای ارائه خدمات صدور امضای الکترونیکی در کشور تأسیس می‌شوند. این خدمات شامل تولید، صدور، ذخیره، ارسال، تایید، ابطال و به روز نگهداری گواهی‌های اصالت (امضای) الکترونیکی است.
- تشکیل شورای سیاست‌گذاری گواهی الکترونیکی به منظور حفظ یکپارچگی و سیاست‌گذاری در حوزه زیرساخت کلید عمومی کشور
- سطوح دفاتر خدمات صدور گواهی الکترونیکی شامل مراکز ریشه، میانی و دفاتر ثبت نام

اهداف

• هماهنگی و تمرکز در سیاست‌ها، ایجاد هماهنگی در برنامه‌های کلان و تلفیقی اطلاع رسانی قوه قضائیه

تبیین توصیفی

- ارکان نظام جامع اطلاع رسانی قوه قضائیه
- اعضای «شورای اطلاع رسانی قوه قضائیه»
- وظایف و اختیارات شورای اطلاع رسانی قوه قضائیه شامل تدوین و بازنگری برنامه راهبردی اطلاع رسانی قوه قضائیه، بررسی و تصویب مفاهیم، تعاریف، مقررات، آیین نامه‌های اطلاع رسانی مورد نیاز
- ایجاد تمهیدات لازم برای اجرای طرح جامع اطلاع رسانی و تسهیل، تسریع و توسعه فرآیند برنامه ریزی فراهم آوری، پردازش و ساماندهی و نشر اطلاعات
- بررسی و تصویب طرح‌ها، برنامه‌ها و بودجه‌های اطلاع رسانی
- ایجاد زمینه‌های لازم برای اطلاع رسانی و آموزش عمومی، حقوقی و قضایی جامعه و مردم
- ایجاد زمینه‌های لازم برای توسعه تعامل و مشارکت مردم، مسئولان، خبرگان، رسانه‌ها، نهادهای ذیربط
- ایجاد تمهیدات لازم برای توسعه علمی و پژوهشی اطلاع رسانی
- ایجاد تمهیدات لازم برای بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات و سایر فناوری‌های نو در نظام اطلاع رسانی قوه قضائیه
- ایجاد تمهیدات لازم برای هماهنگی، ساماندهی و توسعه روابط عمومی‌ها و نهادهای اطلاع رسانی قوه قضائیه
- ایجاد تمهیدات لازم برای توسعه منابع انسانی، منابع مالی، مدیریت و برنامه ریزی، استانداردها، امکانات و تجهیزات اطلاع رسانی، نظارت، ارزیابی و کنترل عالی نظام اطلاع رسانی و روابط عمومی‌ها و نهادهای اطلاع رسانی قوه قضائیه از طریق دبیرخانه شورا و کمیته‌های آن

اهداف

- کاربرد فناوری اطلاعات در تجدید ساختار خدمات اداری دولت در راستای تلاش برای افزایش بهره‌وری سازمان‌ها

تبیین توصیفی

- تدوین و مکتوب نمودن فرآیندهای دستگاه‌های اجرایی در جهت بهبود فرایند و افزایش رضایت مردم
- استفاده از فناوری اطلاعات در جهت بهبود فرآیند و افزایش کارایی و بهبود خدمت رسانی به مردم
- ایجاد واحدهای خدمات رسانی الکترونیکی در شهرستان‌ها
- طراحی، ساماندهی و اجرای پایگاه اطلاعات ایرانیان

اهداف

- اجرای جامع و یکپارچه فناوری اطلاعات و ارتباطات در حوزه های ستادی و دادگستری های سراسر کشور و سازمان های تابعه

تبیین توصیفی

- در این سند هدف اصلی از استقرار نرم افزار مدیریت پرونده قضایی در موارد زیر دانسته شده است:
- افزایش سرعت، دقت، صحت و شفافیت در فرآیند دادرسی
  - وجوه بانک اطلاعات مرکزی برای پیشینه همه پرونده های قضایی کشور
  - تعیین وضعیت سجل قضایی اشخاص با دانستن اطلاعات پایه
  - ارزیابی وضعیت رسیدگی به پرونده های مختلف در سراسر کشور
  - کاستن مراسلات و مکاتبات کاغذی از نظام قضایی و اداری
  - رعایت کمال حفاظت اطلاعاتی در حفظ و انتقال موارد قضایی
  - امکان نظارت سلسله مراتبی و مستقیم بر جایگاه های سازمانی قوه قضائیه
  - امکان پاسخگویی به مردم از طریق تماس با شبکه های الکترونیکی
  - دریافت انواع گزارش های دوره ای، موردی، مقایسه ای یا تطبیقی
  - صرفه جویی کلان در هزینه های رسیدگی به پرونده ها بر اثر افزایش دقت و سرعت
  - امکان تهیه تحلیل ها و گزارش های تجمعی و مقایسه ای در مورد احکام صادره
  - امکان تعیین کارکرد خارج از استاندارد و یا روال مرسوم در امر قضا
  - کسب اطلاع مقایسه ای از میزان کار ارجاعی به محاکم مختلف
  - فراهم آوردن زمینه های پژوهش جرم شناسی بر حسب مناطق جغرافیایی، جایگاه اجتماعی، و جمعیت شناسی
  - ارتقای پژوهش بر مبنای اطلاعات کارکرد محاکم و ویژگی های پرونده
  - اطلاع رسانی در مورد طرح دعاوی تکراری در مراجع قضایی متعدد
  - تسریع در برقراری ارتباط مراجع قضایی با سایر سازمان های تابعه
  - امکان انتشار آرای مراجع مختلف قضایی و قانونی برای بهره برداری مجامع علمی و قضات

اهداف

- تبیین حق دسترسی آزاد مردم به اطلاعات با تعریف مرزهای مشخص

تبیین توصیفی

- بر طبق این قانون هر ایرانی حق دسترسی به اطلاعات عمومی را دارد مگر آنکه قانون منع کرده باشد.
- موسسات عمومی مکلفند اطلاعات مربوط را در دسترس مردم قرار دهند و نمی توانند از متقاضی دسترسی به اطلاعات، هیچ گونه دلیل یا توجیهی برای تقاضا مطالبه کنند و هر یک از موسسات عمومی موظفند در راستای نفع عمومی و حقوق شهروندی، دست کم به صورت سالیانه اطلاعات عمومی خود را با استفاده از امکانات رایانه ای حتی الامکان در یک کتاب راهنما منتشر نمایند.
- آیین دسترسی به اطلاعات، ترویج شفافیت، تکلیف موسسات عمومی در خصوص اطلاعاتی که از سازمان خود باید به افراد ارایه دهند، استثنائات دسترسی به اطلاعات، از جمله اسرار دولتی و حریم خصوصی و مواردی که زیان جانی و یا مالی دارند، جزییات کمیسیون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات مانند ترکیب اعضاء کمیسیون و زمان گزارش دهی کمیسیون و مسئولیت های مدنی و کیفری دسترسی آزاد به اطلاعات در صورت عمل بر خلاف مفاد این قانون

اهداف

- ایجاد جریانی پر شتاب و با سرعت برای پرکردن فاصله فناوری اطلاعاتی کشور با کشورهای صنعتی از طریق توسعه و تعمیق الگوی دانش پایه ملی
- دستیابی به سهم مناسب خدمات و کالاهای فناوری از بازار جهانی و تامین نیازهای اجتماعی جامعه پویا و متحول ایران اسلامی

تبیین توصیفی

- در این سند شاخصه‌های کلان جامعه اطلاعاتی در حوزه‌های پنج‌گانه فناوری، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ارزیابی شده و سپس به بررسی سناریوها و روندهای جهانی در حوزه فناوری اطلاعاتی پرداخته شده است.
- اولویت‌های راهبردی، اهداف راهبردی، راهبردها و راهکارهای سند در حوزه‌های شهروندان ایرانی - اسلامی، منابع انسانی، کسب و کار، صنعت فناوری اطلاعات، دولت، پژوهش و نوآوری فناوری، شبکه‌های محلی و بین‌المللی تعیین شده است.
- بیانیه مأموریت سند تلاش برای دستیابی همه‌آحاد جامعه به شبکه جهانی و تغییر الگو و روند توسعه ملی از منبع‌پایه به دانش‌پایه است.

اهداف

- تضمین همگرایی و نظام‌مندی برنامه‌های کشور در زمینه امنیت فضای تبادل اطلاعات

تبیین توصیفی

- چشم‌انداز سند: "امنیت فضای تبادل اطلاعات کشور، به منظور تامین و صیانت از حاکمیت و اقتدار ملی، عدم بروز اختلال در زیرساخت‌های حیاتی کشور، و اعتماد و آسودگی خاطر آحاد شهروندان جامعه برای انجام تمامی امور قانونی از جمله فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی"
- خط‌مشی‌های کلان: اتکا به توانایی‌های داخلی و اهتمام به استفاده از بخش غیردولتی، توازن میان امنیت، هزینه و کارایی، تمرکز در سیاست‌گذاری و نظام‌مندی در اجرا و اهتمام به همکاری‌های داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی
- اهداف کلان: صیانت از هویت دینی، ملی و ارزش‌های انسانی جامعه، حفظ حریم خصوصی و آزادی‌های مشروع، صیانت از منافع، اسرار و اقتدار ملی، حفظ زیرساخت‌های حیاتی کشور در مقابل حملات الکترونیکی، حفظ سرمایه‌های مادی و معنوی، اسرار کسب و کار، و مالکیت خصوصی در فضا
- راهبردها: امن‌سازی زیرساخت‌های حیاتی کشور در قبال حملات الکترونیکی، ایجاد و توسعه نظام‌های فنی فرابخشی افتا، تامین سلامت و جلوگیری از مخاطرات ناشی از محتوا در فضا، تقویت صنعت و توسعه خدمات و محصولات، حمایت از تحقیق، ارتقاء سطح آگاهی، دانش و مهارت‌های مرتبط با افتا، ارتقاء سطح همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در زمینه افتا

اهداف

• تبیین مقررات تشکیل
پایگاه اطلاعاتی نظام جامع
تامین اجتماعی

تبیین توصیفی

• وزارت رفاه و تامین اجتماعی مکلف شده اند تا با همکاری وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، سازمان
ثبت احوال کشور و سازمان های فعال در حوزه های بیمه ای، حمایتی و امدادی نسبت به تشکیل پایگاه
اطلاعاتی نظام جامع تامین اجتماعی بر اساس مقررات اقدام نماید.

• وظایف نهادهای سازمان ثبت - احوال کشور، سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح و ... در زمینه تشکیل
پایگاه اطلاعاتی در متن قانون به تفسیر آمده است.

• وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف است نسبت به برقراری ارتباط امن بین وزارت رفاه و تامین
اجتماعی و سازمان های فعال در حوزه های بیمه ای، حمایتی و امدادی ظرف یک ماه پس از ابلاغ این
تصویب نامه اقدام نماید.

• برنامه و بودجه حوزه روابط عمومی و اطلاع رسانی باید به صورت سالانه پس از بررسی در کمیته های
تخصصی، به تصویب شورای اطلاع رسانی و ریاست قوه قضاییه برسد.

اهداف

• تفویض تصمیم‌گیری در خصوص امور اجرایی و اصلاح آیین‌نامه‌ها و مقررات مربوط به حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات به کارگروه مدیریت فاوا

تبیین توصیفی

مطابق این مصوبه کارگروهی تحت عنوان "کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت آن (فاوا)" با حضور وزرای ارتباطات و فناوری اطلاعات (رییس)، بازرگانی، امور اقتصادی و دارایی، رفاه و تامین اجتماعی، معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس‌جمهور، معاون توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رییس‌جمهور و مشاور و رییس مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات نهاد ریاست جمهوری تشکیل خواهد شد. هدف اصلی از تشکیل این کارگروه عبارت است از:

"بررسی و تصمیم‌گیری در امور مربوط به سیاستگذاری، پیگیری، هدایت، راهبری و نظارت بر چگونگی پیشرفت فعالیت‌های حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت، اختصاص و هدایت صحیح منابع مالی و بودجه برای اجرای طرح‌های کلان فناوری اطلاعات، اصلاح مقررات، استانداردسازی، فرهنگ‌سازی و ایجاد فضاهای مناسب برای تولید محتوای الکترونیکی، رعایت اصول حاکمیت و توازن بین توسعه و امنیت اطلاعات و دولت الکترونیک"

اهداف

• تبیین مصادیق جرایم رایانه‌ای و مجازات‌های آن و آیین دادرسی

تبیین توصیفی

- بخش اول: جرایم و مجازات‌ها
  - فصل یکم - جرایم علیه محرمانگی داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی
  - مبحث یکم - دسترسی غیرمجاز
  - مبحث دوم - شنود غیرمجاز
  - مبحث سوم - جاسوسی رایانه‌ای
- فصل دوم - جرایم علیه صحت و تمامیت داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی
  - مبحث یکم - جعل رایانه‌ای
  - فصل سوم - سرقت و کلاهبرداری مرتبط با رایانه
  - فصل چهارم - جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی
  - فصل پنجم - هتک حیثیت و نشر اکاذیب
  - فصل ششم - مسئولیت کیفری اشخاص
  - فصل هفتم - سایر جرایم
- بخش دوم: آیین دادرسی
  - فصل یکم - صلاحیت
  - فصل دوم - جمع‌آوری ادله الکترونیکی
  - مبحث اول - نگهداری داده‌ها
  - مبحث دوم - حفظ فوری داده‌های رایانه‌ای ذخیره شده
  - مبحث سوم - ارایه داده‌ها
  - مبحث چهارم - تفتیش و توقیف داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی
  - مبحث پنجم - شنود محتوای ارتباطات رایانه‌ای
  - فصل سوم - استناد پذیری ادله الکترونیکی

اهداف

• ساماندهی و توسعه رسانه ها و فعالیت های فرهنگی دیجیتال

تبیین توصیفی

ماده ۱ این آیین نامه مشتمل بر تعاریف است.

در ماده ۲ عنوان شده است که ایجاد و فعالیت هر واحد فرهنگی دیجیتال و انتشار هر رسانه دیجیتال منوط به اخذ مجوز از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است و متخلفین مطابق قانون تعطیل موسسات و واحدهای آموزشی و تحقیقاتی و فرهنگی که بدون اخذ مجوز قانونی دایر شده و می شود - مصوب ۱۳۷۲ - و سایر قوانین موضوعه مورد پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت.

در ماده ۳ عنوان شده است که کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی مکلفند برای انجام فعالیت های تبلیغاتی، روابط عمومی و معرفی کالا یا خدمات برای فروش (از قبیل مشاوره، تهیه و انتشار محتوای تبلیغاتی)، مجوز فعالیت تبلیغاتی از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اخذ یا به کانون های تبلیغاتی دارای مجوز معتبر از آن وزارتخانه مراجعه نمایند و متخلفین وفق آیین نامه تاسیس و نظارت بر نحوه کار و فعالیت کانون های آگهی و تبلیغاتی و قانون تعطیل موسسات و واحدهای آموزشی و تحقیقاتی و فرهنگی که بدون اخذ مجوز قانونی دایر شده و می شود و سایر قوانین موضوعه مورد پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت.

اهداف

• افزایش سرانه خدمات الکترونیک

تبیین توصیفی

فصل چهارم برنامه از ماده ۴۶ تا ۵۰، مربوط به حوزه فناوری اطلاعات است. خلاصه مفاد این برنامه به شرح زیر است:

• بسط و گسترش شبکه ملی اطلاعات و مراکز داده داخلی امن و پایدار با پهنای باند مناسب با رعایت موازین شرعی و امنیتی کشور

• هدف گذاری ۶۰ درصد ضریب نفوذ شبکه اینترنت ملی در میان سطوح مختلف جامعه، افزایش پهنای باند
• ارتقاء کشور تا رتبه دوم منطقه، افزایش سهم تولید ناخالص ملی از طریق محصولات دانش بنیان تا ۲ درصد

• به اشتراک گذاری اطلاعات با رعایت قواعد امنیتی در شبکه ملی اطلاعات ظرف دو سال اول برنامه پنجم توسعه

• الزام دستگاهها به انجام استعلامات به صورت الکترونیکی

• دستیابی به زیرساختهای مناسب برای ایجاد شبکه ملی

• دولت موظف است به منظور توسعه دولت الکترونیک، تجارت الکترونیک، خدمات الکترونیک و اصالت بخشیدن به اسناد الکترونیک و کاهش اسناد کاغذی، صدور گواهی الکترونیکی و کاربرد امضا الکترونیک به نحو مقتضی اقدام نماید.

• استقرار کامل سامانه بانکداری متمرکز و تبدیل کلیه حسابها اعم از سپرده اشخاص و تسهیلات به حسابهای متمرکز توسط بانکها با رعایت استانداردها و دستورالعملهای بانک مرکزی ضمن اینکه بانکها موظف به استفاده از امضا الکترونیک در این برنامه شدهاند.

اهداف

• ترسیم نقشه راهی برای مشخص کردن نحوه طی مسیر، منابع و امکانات لازم، تقسیم کار در سطح ملی و الزامات طی این مسیر در راستای دستیابی به آرمان های بلند نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران

تبیین توصیفی

- در این سند فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان یکی از اولویتهای رتبه "الف" کشور انتخاب شده است.
- توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در عرصه سلامت به منظور ایجاد نظام سلامت الکترونیکی با رعایت اخلاق اسلامی و امنیت اجتماعی و حریم خصوصی
- هدایت نظام آموزش برای تامین و جذب نیروهای نخبه و متخصص مورد نیاز در حوزههای اولویتدار
- حمایت از برگزاری همایشهای تخصصی توسط انجمنها و جمعیتهای علمی به ویژه در حوزههای اولویتدار و تسهیل واگذاری نشریات علمی و تخصصی به آنها
- تثبیت جایگاه کشور در فناوری اطلاعات به منظور کسب جایگاه اول در حوزه علم و فناوری در جهان اسلام
- تقویت آموزش و پژوهش و فناوری در حوزههای اولویتدار علم و فناوری و هدایت منابع و اعتبارات دولتی و عمومی آنها
- تعریف طرحهای کلان ملی و حمایت از آنها در حوزههای اولویتدار و افزایش سرمایه گذاری بخشهای صنعت و بازار در آنها
- توسعه نظام آموزش الکترونیکی و زیرساختهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در حوزه آموزش عالی و آموزش و پرورش

اهداف

• ایجاد نظام جامع و فراگیر در سطح ملی و سازوکار مناسب برای امن‌سازی ساختارهای حیاتی و حساس و مهم در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات، و ارتقاء مداوم امنیت شبکه‌های الکترونیکی و سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کشور

تبیین توصیفی

سایر اهداف:

- استمرار خدمات عمومی
- پایداری زیرساخت‌های ملی
- صیانت از اسرار کشور
- حفظ فرهنگ و هویت اسلامی-ایرانی و ارزش‌های اخلاقی
- حراست از حریم خصوصی و آزادی‌های مشروع و سرمایه‌های مادی و معنوی
- توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات با رعایت ملاحظات امنیتی
- ارتقاء سطح دانش و ظرفیت‌های علمی، پژوهشی، آموزشی و صنعتی کشور برای تولید علم و فناوری مربوط به امنیت فضای اطلاعاتی و ارتباطی (افتا)
- تکیه بر فناوری بومی و توانمندی‌های تخصصی داخلی در توسعه زیرساخت‌های علمی و فنی امنیت شبکه‌های الکترونیکی و سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی
- پایش، پیشگیری، دفاع و ارتقاء توان بازدارندگی در مقابل هرگونه تهدید در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات
- تعامل موثر و سازنده منطقه‌ای و جهانی و همکاری و سرمایه‌گذاری مشترک در حوزه‌های دانش، فناوری و امور مربوط به امنیت شبکه‌های الکترونیکی و سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی با حفظ منافع و امنیت ملی
- تعیین نهاد متولی و هماهنگ‌کننده زیر نظر دولت به منظور هدایت، نظارت و تدوین استانداردهای لازم برای حفظ و توسعه امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات و ارتباطات و تهیه پیش‌نویس قوانین موردنیاز
- فرهنگ‌سازی، آموزش و افزایش آگاهی و مهارت‌های عمومی در حوزه افتا
- رعایت موازین شرعی و مقررات قانونی مربوط به حفظ حقوق فردی و اجتماعی در اجرای این سیاست‌ها

اهداف

• توسعه هدفمند و ساخت یافته دولت الکترونیک

تبیین توصیفی

این سند با هدف زمینه‌سازی تحقق اولین دولت تمام الکترونیکی در کشور تهیه شده است. حوزه پوشش این سند بحث دولت الکترونیکی از منظر خدمات الکترونیکی است. در این سند از خدمت‌رسانی بهتر، آرایه خدمات با هزینه کمتر، ارتقای مشارکت شهروندان و تحقق جامعه‌ی دیجیتالی، به عنوان مهمترین اهداف توسعه دولت الکترونیکی یاد شده است.

برخی اصول راهبردی و کلان در تدوین سند:

- آرایه و ترسیم چشم‌انداز ملموس از آینده کشور در حوزه‌ی دولت و خدمات الکترونیکی
- آرایه نقشه راه کشور در توسعه منسجم و هدفمند دولت الکترونیکی و خدمات الکترونیکی طی سال‌های برنامه پنجم به صورت عملیاتی (برنامه، بودجه، نهاد، پایش)
- آرایه مدل و معماری مرجع توسعه زیرساخت‌های دولت الکترونیکی و خدمات الکترونیکی کشور به منظور آرایه خدمات الکترونیکی بهینه و یکپارچه به مردم
- بهینه‌سازی فرآیندهای دستگاه‌ها در راستای توسعه دولت الکترونیکی و کوچک و کارا ساختن دولت و هماهنگ‌سازی فعالیت‌های دستگاه‌های دولتی در ایجاد و توسعه خدمات الکترونیکی
- تقسیم کار بین دستگاه‌های مختلف در ایجاد و توسعه زیرساخت‌های دولت الکترونیکی و حذف تداخل‌های وظایف دستگاه‌ها
- نهادینه‌کردن بحث دولت الکترونیکی و خدمات دولت الکترونیکی در سطح دولت و دستگاه‌های اجرایی کشور (ساختار سازمانی، فرآیندها، قوانین و مقررات، نرم‌افزارها)

روش شناسی تحلیل اسناد

رویکرد بالا به پایین

رویکرد پایین به بالا

تحلیل اسناد با توجه به الزامات
سیاست گذاری

شکستن سند به اجزای کوچکتر و
تحلیل آن در قالب مدل STEEPLV

ارایه تحلیلی جامع از اسناد

مدل در نظر گرفته شده برای تحلیل اسناد

الزامات سیاستگذاری

- استفاده از دانش ضمنی (استفاده از روش‌های مراجعه به آرای خبرگان مانند مصاحبه، پرسش‌نامه، دلفی و پانل)
- وابستگی به برنامه‌های گذشته (برخورداری از سیر منطقی میان برنامه‌های مختلف و مقایسه با برنامه‌های گذشته)
- تفکیک سطوح متفاوت (سیاست‌گذاری با توجه به مخاطبان مختلف)
- دینامیک بودن (درنظر گرفتن سایر اسناد سیاست‌گذاری سازمانی و حوزه‌ای و تاثیر سیاست بر آن‌ها)
- هوشمندی استراتژیک (طراحی ساختاری جهت جمع‌آوری، تحلیل و به‌روزرسانی اطلاعات مرتبط با حوزه‌های سیاست‌گذاری)
- دارابودن نگرش سیستمی در سیاست‌گذاری (طراحی الگوی سیاست‌گذاری بر حسب درونداد، فرآیند، برونداد و بازخور)
- سیاست‌گذاری مبتنی بر نيات استراتژیک (اتخاذ نيات استراتژیک از اسناد بالادستی یا تدوین این نيات)
- اتخاذ نگرش نهادی در سیاست‌گذاری (مشارکت‌دادن نهادها و سازمان‌های ذی‌نفع)
- بررسی وضع موجود (تهیه گزارش‌های تحلیلی از حوزه تحت سیاست‌گذاری)
- سیاست‌گذاری ترکیبی (تحلیل تاثیرات متقابل سایر حوزه‌های عمومی بر سیاست طراحی شده)
- استفاده از مدل‌های انباشتی (تعریف شاخص‌های ارزیابی و بازبینی مجدد سیاست‌ها)
- استفاده از مدل‌های مشارکتی (چه در تدوین سند و چه در اجرای سیاست‌ها بر حسب لزوم)
- تاکید بر تفکر استراتژیک به جای برنامه‌ریزی استراتژیک (گسترش، انتشار و ترویج در حین و پس از تدوین سیاست)
- مبتنی بر روش‌شناسی علمی (طراحی و سفارشی کردن فرآیندهای سیاست‌گذاری مبتنی بر روش‌شناسی علمی)
- در نظر گرفتن عدم قطعیت‌ها در سیاست‌گذاری (توجه به نظرات واگرا)
- سیاست‌گذاری به‌صورت ساختارمند و سازماندهی شده (ایجاد ساختارهای سازمانی شامل کمیته راهبری، پانل‌های تخصصی، متخصصان فرآیندی)
- در نظر گرفتن وجوه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فناورانه (این الزام به طور خاص در این گزارش مورد تاکید قرار گرفته که در قسمت قبل به آن اشاره شده است)
- تفاوت ملاحظات بلندمدت و کوتاه‌مدت (استفاده از ساختارهای برنامه‌ریزی غلتان، تفکیک برنامه‌های عملیاتی، کوتاه‌مدت و برنامه‌های چشم‌اندازساز بلندمدت)

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل ارزشی

- ارزش ها و هنجارها: در این سند به این عامل توجهی نشده است.
- عدالت: در بند دوم در قسمت ۴ به موضوع رفع محدودیت تبعیض آمیز در تجارت الکترونیکی اشاره شده است.

عوامل اجتماعی

- فرهنگ: در بند دوم در قسمت ۱ به ترویج فرهنگ استفاده از تجارت الکترونیکی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۵ "تهیه و پخش برنامه های آموزشی و ترویج در زمینه تجارت الکترونیکی" بر عهده سازمان صدا و سیما (با همکاری وزارت بازرگانی) نهاده شده است.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل اجتماعی

- منابع انسانی (عمومی و کارشناسی و اختصاصی): در بند سوم قسمت ۳ به موضوع "حمایت از ایجاد فناوری ملی با استفاده از نیروهای متخصص داخلی و استفاده از نتایج آن" در راستای تقویت توان علمی کشور در فناوری مربوط به گواهی دیجیتال اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱۴ به موضوع لحاظ کردن تمهیدات لازم برای ایجاد فناوری ملی اعم از سخت افزار، نرم افزار و سایر تسهیلات ملی مورد نیاز با استفاده از نیروهای تخصصی داخلی برای طرح جامع "حفظ ایمنی مبادلات ... و نظام ملی مرجع صدور گواهی دیجیتال" اشاره شده است.
- آموزش: در بند دوم در قسمت ۲ به توسعه آموزش استفاده از تجارت الکترونیکی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۴ به موضوع "ایجاد رشته ها و گرایش های مرتبط و نیز ارایه واحدهای درسی در زمینه فنی و اقتصادی تجارت الکترونیکی" توسط وزارت علوم و با همکاری و حمایت چند نهاد دیگر اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۶ به موضوع "برگزاری دوره های آموزشی کوتاه مدت تخصصی و عمومی و برگزاری همایش های بین المللی و داخلی در زمینه تجارت الکترونیکی" توسط وزارت بازرگانی اشاره شده است.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل فناورانه

• زیرساخت‌های ارتباطی: در بند دوم در قسمت ۱ به موضوع فراهم آوردن زیرساخت‌های اصلی مورد نیاز برای استفاده از تجارت الکترونیکی و در قسمت ۵ به گسترش استفاده از شبکه اینترنت برای انجام تجارت الکترونیکی در کشور اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱ به موضوع تامین و راه‌اندازی سخت‌افزار و نرم‌افزارهای مورد نیاز و برقراری خطوط ارتباطی پرسرعت، مطمئن و ایمن به شبکه اینترنت توسط شرکت مخابرات و با مشارکت بخش غیردولتی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۳ به موضوع ایجاد "مرجع صدور گواهی دیجیتال نمونه با لحاظ سازمان اجرایی، سخت‌افزار و نرم‌افزار لازم با استفاده از خدمات و فناوری مقبول جهانی" توسط وزارت بازرگانی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۷ کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، موسسات و شرکت‌های دولتی موظف به راه‌اندازی تجارت الکترونیکی در مبادلات خود شده‌اند. در بند سوم قسمت ۱۴ به موضوع لحاظ کردن تمهیدات لازم برای ایجاد فناوری ملی اعم از سخت‌افزار، نرم‌افزار و سایر تسهیلات ملی مورد نیاز با استفاده از نیروهای تخصصی داخلی برای طرح جامع "حفظ ایمنی مبادلات ... و نظام ملی مرجع صدور گواهی دیجیتال" اشاره شده است.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل فناورانه

• زیرساخت‌های تجهیزاتی: در بند سوم قسمت ۱ به موضوع تامین و راه‌اندازی سخت‌افزار و نرم‌افزارهای مورد نیاز و برقراری خطوط ارتباطی پرسرعت، مطمئن و ایمن به شبکه اینترنت توسط شرکت مخابرات و با مشارکت بخش غیردولتی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۳ به موضوع ایجاد "مرجع صدور گواهی دیجیتال نمونه با لحاظ سازمان اجرایی، سخت‌افزار و نرم‌افزار لازم با استفاده از خدمات و فناوری مقبول جهانی" توسط وزارت بازرگانی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱۴ به موضوع لحاظ کردن تمهیدات لازم برای ایجاد فناوری ملی اعم از سخت‌افزار، نرم‌افزار و سایر تسهیلات ملی مورد نیاز با استفاده از نیروهای تخصصی داخلی برای طرح جامع "حفظ ایمنی مبادلات ... و نظام ملی مرجع صدور گواهی دیجیتال" اشاره شده است.

• محتوای الکترونیکی: در بند سوم قسمت ۷ تصریح شده است که وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، موسسات و شرکت‌های دولتی تا پایان برنامه سوم حداقل نیمی از مبادلات خود را باید به روش تجارت الکترونیکی انجام دهند.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل فناورانه

• کالاها و خدمات (نرم‌افزاری و سخت‌افزاری): در بند سوم قسمت ۱ به موضوع تامین و راه‌اندازی سخت‌افزار و نرم‌افزارهای مورد نیاز توسط شرکت مخابرات و با مشارکت بخش غیردولتی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱۴ به موضوع لحاظ کردن تمهیدات لازم برای ایجاد فناوری ملی اعم از سخت‌افزار، نرم‌افزار و سایر تسهیلات ملی مورد نیاز با استفاده از نیروهای تخصصی داخلی برای طرح جامع "حفظ ایمنی مبادلات ... و نظام ملی مرجع صدور گواهی دیجیتال" اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۳ به موضوع ایجاد "مرجع صدور گواهی دیجیتال نمونه با لحاظ سازمان اجرایی، سخت‌افزار و نرم‌افزار لازم با استفاده از خدمات و فناوری مقبول جهانی" توسط وزارت بازرگانی اشاره شده است.

• امنیت: در بند دوم قسمت ۵، به موضوع اتخاذ تدابیر لازم برای بهداشت محتوایی شبکه اینترنت برای انجام تجارت الکترونیکی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱ به موضوع تامین و راه‌اندازی سخت‌افزار و نرم‌افزارهای مورد نیاز و برقراری خطوط ارتباطی پرسرعت، مطمئن و ایمن به شبکه اینترنت توسط شرکت مخابرات و با مشارکت بخش غیردولتی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۳ به موضوع تامین بستر ایمن لازم برای مبادلات الکترونیکی داخلی و خارجی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱۴ به "تهیه طرح جامع حفظ ایمنی مبادلات الکترونیکی، محرمانه ماندن آمار و اطلاعات و رعایت سلامت محتوی... توسط دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی و با همکاری چند نهاد مشخص" اشاره شده است.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل اقتصادی

• منابع مالی: در بند سوم قسمت ۱ به موضوع کاهش هزینه‌های استفاده از خطوط ارتباطی پُرسرعت توسط شرکت مخابرات اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۳ به موضوع "حمایت از ایجاد فناوری ملی با استفاده از نیروهای متخصص داخلی و استفاده از نتایج آن" در راستای تقویت توان علمی کشور در فناوری مربوط به گواهی دیجیتال اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۸ "هزینه‌های راه‌اندازی تجارت الکترونیکی به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی ... " تلقی شده است. در بند سوم قسمت ۱۰ وظیفه لحاظ کردن اعتبارات مورد نیاز برای راه‌اندازی پروژه‌های تجارت الکترونیکی و شبکه جامع اطلاع‌رسانی کشور در لایحه بودجه بر عهده سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی (با هماهنگی با سایر دستگاه‌های اجرایی) نهاده شده است. در بند سوم قسمت ۱۱ از دولت خواسته شده است تا "برای افزایش نقش فعال بخش غیردولتی در توسعه تجارت الکترونیکی، قسمتی از تسهیلات اعطایی موضوع قوانین بودجه سالیانه را به متقاضیان شاغل در این بخش اختصاص دهد". در بند سوم قسمت ۱۲ به موضوع "جلب و تشویق سرمایه‌گذاری خصوصی داخلی و خارجی" توسط وزارت بازرگانی و دستگاه‌های اجرایی ذیربط اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱۴ به موضوع لحاظ کردن تمهیدات لازم برای ایجاد فناوری ملی اعم از سخت‌افزار، نرم‌افزار و سایر تسهیلات ملی مورد نیاز با استفاده از نیروهای تخصصی داخلی برای طرح جامع "حفظ ایمنی مبادلات ... و نظام ملی مرجع صدور گواهی دیجیتال" اشاره شده است.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل اقتصادی

- نهادهای اقتصادی (بخش خصوصی): در بند دوم در قسمت ۳ به موضوع حمایت از توسعه فعالیتهای بخش خصوصی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱ به "تسهیل و بهره‌گیری از مشارکت بخش غیردولتی..." اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۳ به موضوع حمایت وزارت بازرگانی از اجرای پروژه‌های تجارت الکترونیکی توسط بخش خصوصی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱۱ به موضوع "افزایش نقش فعال بخش غیردولتی در توسعه تجارت الکترونیکی" اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱۲ به موضوع "جلب و تشویق سرمایه‌گذاری خصوصی داخلی و خارجی" توسط وزارت بازرگانی و دستگاه‌های اجرایی ذیربط اشاره شده است.
- بازار (رقابت، صادرات، ...): در بند دوم در قسمت ۳ به موضوع جلوگیری از انحصار و ایجاد زمینه‌های رقابت اشاره شده است.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل سیاستی

- تحقیق و توسعه: در بند سوم قسمت ۳ به موضوع "حمایت از ایجاد فناوری ملی با استفاده از نیروهای متخصص داخلی و استفاده از نتایج آن" در راستای تقویت توان علمی کشور در فناوری مربوط به گواهی دیجیتال اشاره شده است.
- مسایل بین‌المللی: در بند اول این سند به نقش تجارت الکترونیکی در حفظ، تقویت و توسعه موقعیت رقابتی کشور در جهان اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۱۵ به موضوع پیشبرد و تقویت همکاری‌های مربوط به تجارت الکترونیکی کشور با نهادها و سازمان‌های بین‌المللی توسط وزارت امور خارجه با همکاری وزارت بازرگانی و دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی اشاره شده است.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل سیاستی

• مدیریت: در بند دوم قسمت اول به موضوع فراهم آوردن زمینه‌های اجرایی مورد نیاز برای استفاده از تجارت الکترونیکی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۳ وظیفه اجرایی نمودن "بخش‌های اساسی طرح ملی تجارت الکترونیکی کشور و محقق ساختن طرح‌های ... " بر عهده وزارت بازرگانی نهاده شده است. در بند سوم قسمت ۳ به موضوع ایجاد "مرجع صدور گواهی دیجیتال نمونه با لحاظ سازمان اجرایی، سخت‌افزار و نرم‌افزار لازم با استفاده از خدمات و فناوری مقبول جهانی" توسط وزارت بازرگانی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۳ به راه‌اندازی "نظام ملی مرجع صدور گواهی دیجیتال" توسط شورای عالی اطلاع‌رسانی اشاره شده است و تصریح شده است که وزارت بازرگانی وظیفه‌ی ایجاد "مرجع صدور گواهی دیجیتال نمونه" را به منظور کاربرد در حوزه تجارت الکترونیکی در چارچوب نظام فوق بر عهده دارد.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل قانونی

• قوانین و مقررات: در بند دوم در قسمت ۱ به موضوع فراهم آوردن زمینه‌های حقوقی مورد نیاز برای استفاده از تجارت الکترونیکی و در قسمت ۴ به موضوع رفع محدودیت تبعیض‌آمیز در تجارت الکترونیکی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۲ به موضوع تهیه طرح جامع استفاده از سیستم انتقال الکترونیکی وجوه و نیز استفاده از خدمات کارت‌های اعتباری توسط وزارت اقتصادی و دارایی و با همکاری بانک مرکزی اشاره شده است. در بند سوم قسمت ۹ تصریح شده است که وزارتخانه‌های بازرگانی و امور اقتصادی موظفند ترتیبی اتخاذ کنند که مالیات‌ها و حقوق گمرکی اخذ شده از کالاها و خدمات مبادله شده به روش تجارت الکترونیکی افزون‌تر از سایر روش‌ها نباشد.

• استانداردها: در این سند به استانداردها توجهی نشده است.

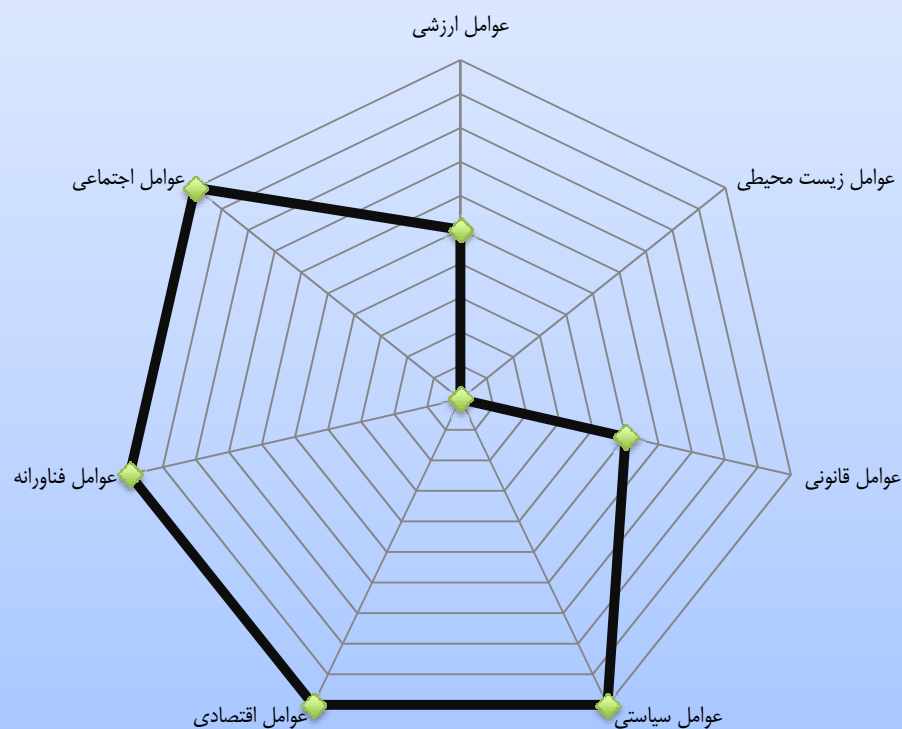
عوامل زیست محیطی

• در این سند به عوامل زیست محیطی اشاره ای نشده است.

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

میزان در نظر گرفتن عوامل مختلف در سیاست تجارت الکترونیکی
جمهوری اسلامی ایران

نمونه ای از نتایج حاصل از تحلیل اسناد

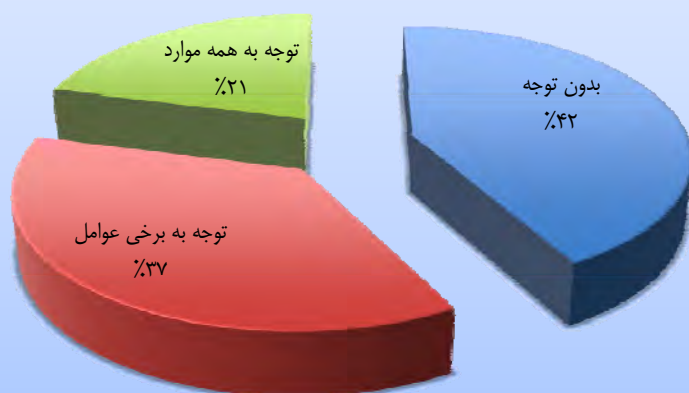
سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران

عوامل اصلی و جزئی	عنوان سند	سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران
عوامل ارزشی	ارزش ها و هنجارها	
عوامل اجتماعی	عدالت	*
عوامل اجتماعی	فرهنگ	*
عوامل اجتماعی	منابع انسانی	*
عوامل اجتماعی	آموزش	*
عوامل فناورانه	زیرساخت های ارتباطی	*
عوامل فناورانه	زیرساخت های تجهیزاتی	*
عوامل فناورانه	محتوای الکترونیکی	*
عوامل فناورانه	کالاهای خدمات	*
عوامل فناورانه	امنیت	*
عوامل اقتصادی	منابع مالی	*
عوامل اقتصادی	نهادهای اقتصادی	*
عوامل اقتصادی	بازار	*
عوامل سیاسی	تحقیق و توسعه	*
عوامل سیاسی	مدیریت	*
عوامل سیاسی	مسایل بین المللی	*
عوامل قانونی	قوانین و مقررات	*
عوامل زیست محیطی	حفاظت از محیط زیست	
عوامل زیست محیطی	استانداردها	

نتایج حاصل از تحلیل اسناد

نکات مهم

میزان توجه به عوامل ارزشی

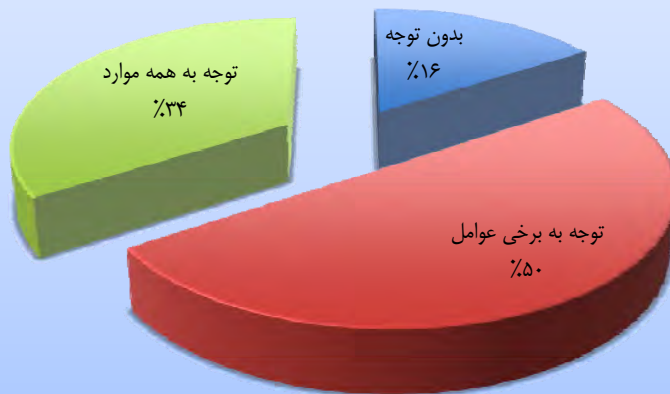

در اسنادی که به این عامل توجه کرده‌اند، مواردی نظیر ارزش‌های ملی و اسلامی، عدالت و برابری و اهمیت خط و زبان فارسی مورد تاکید قرار گرفته است.

نتایج حاصل از تحلیل اسناد

نکات مهم

میزان توجه به عوامل اجتماعی

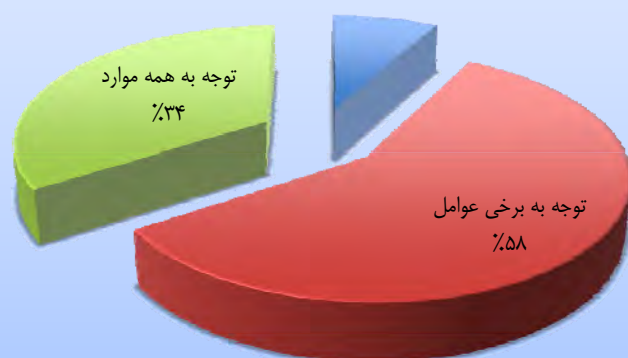
در رابطه با عامل فرهنگ، برخی اسناد به فرهنگ ملی و اسلامی، برخی به فرهنگ‌سازی استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و برخی نیز به هر دو مورد توجه کرده‌اند. در رابطه با منابع انسانی برخی اسناد به توسعه منابع انسانی و برخی دیگر به مدیریت منابع انسانی و برخی از اسناد نیز به هر دو عامل توجه کرده‌اند.

نتایج حاصل از تحلیل اسناد

نکات مهم

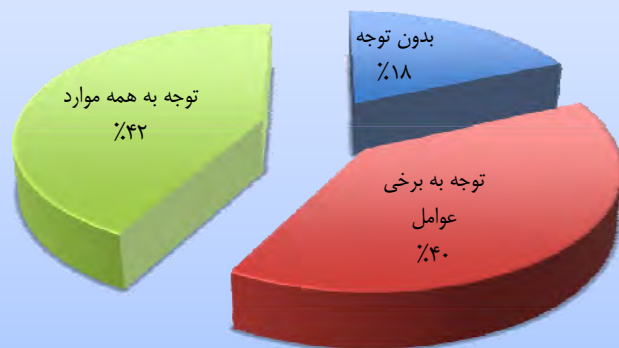
در رابطه با تولید محصولات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری اتفاق نظر میان برخی اسناد وجود ندارد. اسناد سیاست‌های راهبردی برنامه سوم توسعه فناوری اطلاعات، سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران، سند توسعه کاربری فناوری اطلاعات (تکفا)، نقشه جامع دولت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران و سند راهبردی امنیت فضای تبادل اطلاعات کشور بر تولید نرم‌افزار و سخت‌افزار تاکید کرده‌اند درحالی‌که اسناد برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، آیین‌نامه اجرای تحقق دولت الکترونیک، برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیکی، سند نظام جامع فناوری اطلاعات کشور و برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتر بر تولید و عرضه نرم‌افزار تاکید کرده‌اند.

میزان توجه به عوامل فناورانه بدون توجه
٪۸

نتایج حاصل از تحلیل اسناد

میزان توجه به عوامل اقتصادی

نکات مهم

تنها اسنادی که به طور مشخص به نحوه تامین مالی سیاست‌ها اشاره کرده‌اند عبارتند از:

- قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (تعیین و پیشنهاد منابع موردنیاز توسط دولت)

- سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران (لحاظ کردن اعتبارات موردنیاز در لایحه بودجه توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی)

- تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ (توزیع اعتبار ردیف ۵۰۳۶۲۳ پیوست شماره ۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۱)

- تکفا (صرف اعتبارات از محل تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱)

- اسناد برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیکی، آیین‌نامه اجرای تحقق دولت الکترونیک، طرح ایجاد مراکز خدمات‌رسانی الکترونیک در استان‌های پیشرو و برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (تامین هزینه‌ها از طریق اعتبارات پیش‌بینی‌شده در بودجه سنواتی دستگاه‌ها)

- آیین‌نامه نظام جامع اطلاع‌رسانی قوه قضاییه (تصویب طرح و بودجه آن توسط شورای عالی اطلاع‌رسانی قوه قضاییه و ریاست قوه قضاییه)

- افتا (تهیه طرح و تخصیص بودجه آن توسط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری)

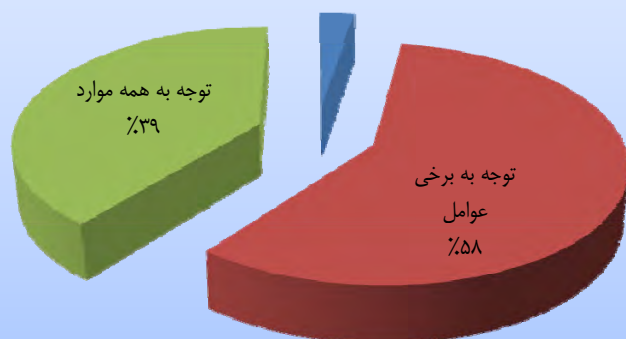
لازم به ذکر است در سال ۱۳۸۸، اختصاص و هدایت صحیح منابع مالی مطابق تصویب‌نامه تشکیل کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت آن بر عهده کارگروه فاوا نهاده شده است.

نتایج حاصل از تحلیل اسناد

نکات مهم

در رابطه با عامل تحقیق و توسعه برخی اسناد به موضوع انتقال فناوری (سند ملی توسعه بخش فناوری اطلاعات برنامه چهارم توسعه)، برخی به حمایت از ایجاد فناوری ملی (سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران)، برخی به توسعه فناوری (قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، آیین نامه نظام جامع اطلاع رسانی قوه قضاییه، برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نقشه جامع علمی کشور) و برخی به تبادل دانش و فناوری (سند نظام جامع فناوری اطلاعات کشور و تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱) اشاره کرده اند.

میزان توجه به عوامل سیاستی بدون توجه ۳٪

نتایج حاصل از تحلیل اسناد

نکات مهم

• برخی اسناد بر استفاده از استانداردهای جهانی تاکید کرده‌اند نظیر اسناد سیاست کلی نظام در بخش شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، سیاست‌های راهبردی برنامه سوم توسعه فناوری اطلاعات و برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیکی.

• برخی اسناد بر تدوین داخلی استانداردها تاکید کرده‌اند نظیر اسناد آیین‌نامه اجرای تحقق دولت الکترونیک، طرح ایجاد مراکز خدمات‌رسانی الکترونیک در استان‌های پیشرو، سند ملی توسعه بخش فناوری اطلاعات برنامه چهارم توسعه، سند نظام جامع فناوری اطلاعات کشور، برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نقشه جامع دولت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران.

• اسناد برنامه چهارم توسعه و افتا نیز بر هر دو مورد یعنی تدوین و تصویب استانداردهای ملی و استفاده از استانداردهای بین‌المللی اشاره کرده‌اند.

• اصلاح استانداردهای موجود نیز در اسنادی نظیر برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیکی، نقشه جامع دولت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران، آیین‌نامه نظام جامع اطلاع‌رسانی قوه قضاییه، سند نظام جامع فناوری اطلاعات کشور مورد تاکید قرار گرفته است.

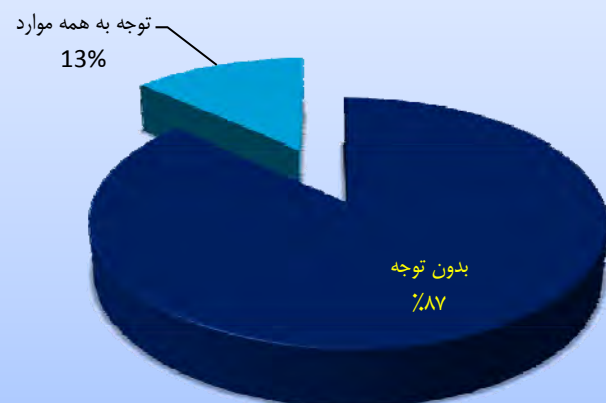
میزان توجه به عوامل قانونی

نتایج حاصل از تحلیل اسناد

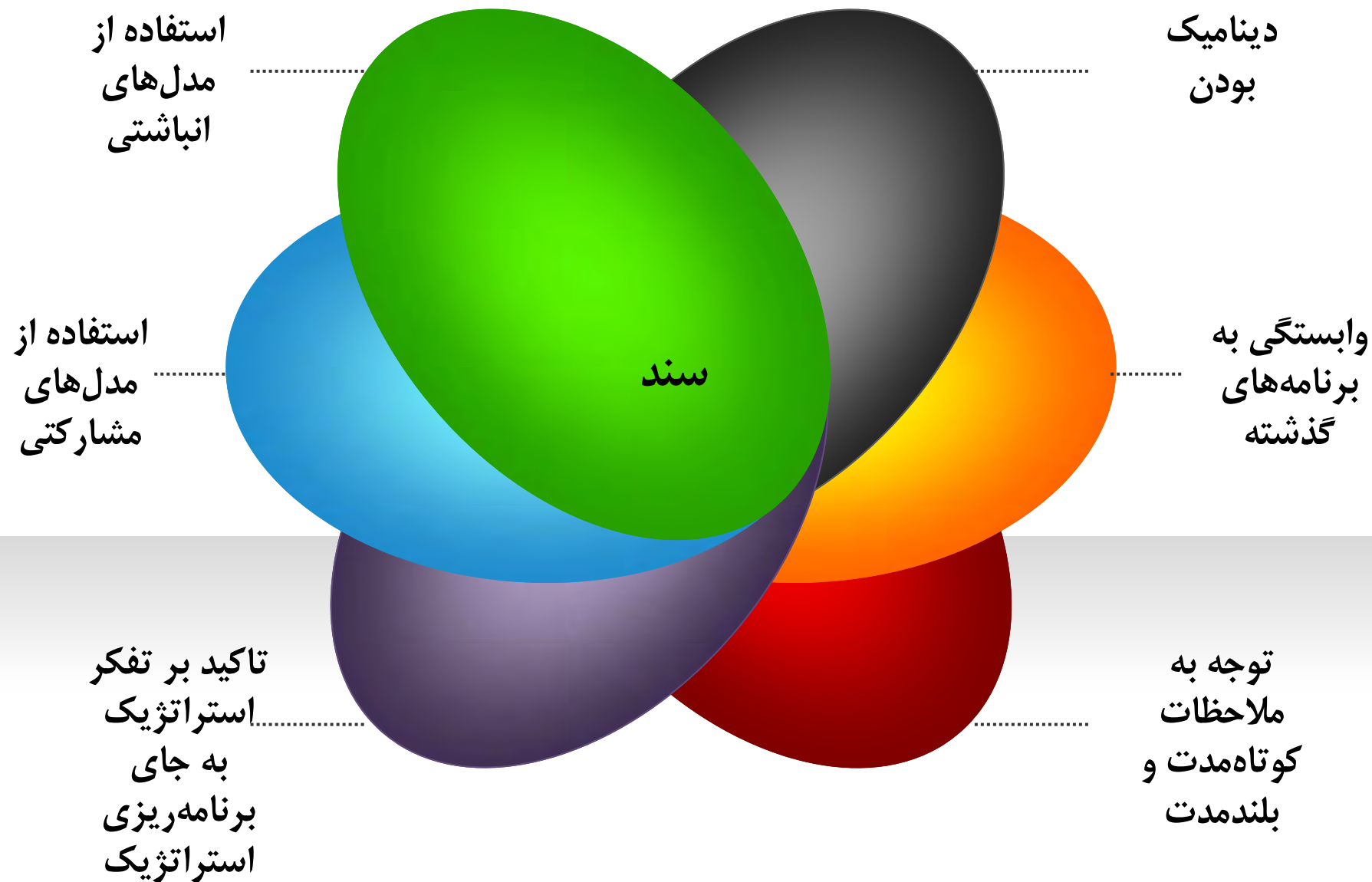
نکات مهم

میزان توجه به عوامل زیست محیطی

• همانگونه که مشخص است تنها تعداد محدودی از اسناد به این عامل توجه کرده و سیاست‌هایی را با مضامین حفظ محیط زیست، الگوی صحیح مصرف، کاهش مصرف منابع انرژی، ترافیک و فشار بر منابع طبیعی و توسعه پایدار، مطرح کرده‌اند. این درحالیست که بسیاری از کشورهای جهان توجه ویژه‌ای به این عامل دارند و برخی کشورها نظیر استرالیا سند "توسعه پایدار دولت استرالیا در رابطه با فناوری اطلاعات و ارتباطات (۲۰۱۵-۲۰۱۰)" را تدوین کرده‌اند. برای مثال در این سند به راهبردهایی نظیر بهبود فرایند خرید ICT پایدار (با اقداماتی نظیر استانداردهای اجباری)، بهبود مدیریت کربن و انرژی ICT و استفاده از ICT در راستای توسعه پایدار، اشاره شده است.

الزامات سیاستگذاری در نظر گرفته شده

مقایسه اسناد از منظر الزامات سیاستگذاری

عنوان سند	میزان توجه به مدل‌های انباشتی	استفاده از مدل‌های مشارکتی	تفکر استراتژیک	ملاحظات کوتاه‌مدت و بلندمدت	وابستگی به برنامه‌های گذشته	دینامیک بودن
لایحه قانونی تشکیل شورای عالی انفورماتیک کشور		مشارکتی				
سیاست کلی نظام در بخش شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای						
آیین‌نامه شورای عالی اطلاع‌رسانی		مشارکتی			تا حدودی (توجه به سیاست‌های کلی نظام)	
سیاست‌های راهبردی برنامه سوم توسعه فناوری اطلاعات						
قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی		تا حدودی		ملاحظات کوتاه و میان مدت		
قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای		تا حدودی			اشاره به قانون امور صنفی	
مقررات و ضوابط شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای				عمدتاً کوتاه مدت		
سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران		کاملاً مشارکتی	برگزاری همایش‌ها	عمدتاً کوتاه مدت		
تبصره ۱۳ قانون بودجه سال ۱۳۸۱		تنها دولت و وزارت پست و تلگراف و تلفن			رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی	
آیین‌نامه اجرای تحقق دولت الکترونیک		تا حدودی		عمدتاً کوتاه مدت	در جهت تحقق برنامه سوم	اصلاح قوانین موجود
سند توسعه کاربری فناوری اطلاعات (تکفا)		تا حدودی				
آیین‌نامه اجرایی نحوه اجرای فعالیت‌های مشخص به منظور گسترش کاربرد فناوری ارتباطات و اطلاعات کشور		تا حدودی		عمدتاً کوتاه مدت		
قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات		تا حدودی			توجه به برنامه سوم و قانون اساسی	لغو قوانین مغایر

مقایسه اسناد از منظر الزامات سیاستگذاری

عنوان سند	میزان توجه به مدل‌های انباشتی	استفاده از مدل‌های مشارکتی	تفکر استراتژیک	ملاحظات کوتاه مدت و بلندمدت	وابستگی به برنامه‌های گذشته	دینامیک بودن
طرح ایجاد مراکز خدمات‌رسانی الکترونیک در استان‌های پیشرو	تا حدودی (ارزیابی طرح و اجرا در سایر استان‌ها)	تعیین نهادهای مجری		عمدتاً کوتاه مدت	براساس ماده ۲۱ مصوبه ۷۳۲/۱۳ شورای عالی اداری	
قانون تجارت الکترونیکی ایران		اشاره به نهادهای تهیه آیین‌نامه‌ها				
برنامه جامع توسعه تجارت الکترونیکی		کاملاً مشارکتی	تا حدودی	عمدتاً کوتاه مدت	به استناد ماده ۷۹ قانون تجارت الکترونیک	اشاره به اصلاح قوانین سابق
قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی						
قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	تا حدودی			توجه به بازه‌های مختلف		
آیین‌نامه گسترش بهره‌برداری از خدمات پول الکترونیکی	تا حدودی				توجه به برنامه چهارم	
اساسنامه شورای عالی فناوری اطلاعات	مشارکتی				قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات...	
سند ملی توسعه بخش فناوری اطلاعات برنامه چهارم توسعه	در نظر گرفتن شاخص‌هایی برای اهداف کمی	بسیار محدود		توجه به عملکرد سالانه اهداف کمی	براساس ماده ۱۵۵ برنامه چهارم	بازنگری اسناد قبلی توسط شورای عالی فناوری اطلاعات
آیین‌نامه ساماندهی فعالیت پایگاه‌های اطلاع‌رسانی (سایت‌های) اینترنتی ایرانی	اصلاح، تغییر و بازبینی با تصویب هیات وزیران				قانون اساسی و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی	
ضوابط فعالیت پایگاه‌های اطلاع‌رسانی دستگاه‌های اجرایی		بسیار محدود			در نظر گرفتن برنامه چهارم	

مقایسه اسناد از منظر الزامات سیاستگذاری

عنوان سند	میزان توجه به مدل‌های انباشتی	استفاده از مدل‌های مشارکتی	تفکر استراتژیک	ملاحظات کوتاه‌مدت و بلندمدت	وابستگی به برنامه‌های گذشته	دینامیک بودن
فصل پنجم قانون مدیریت خدمات کشوری		تا حدودی		توجه به بازه‌های مختلف		
آیین‌نامه اجرایی ماده ۳۲ قانون تجارت الکترونیکی		کاملاً مشخص		توجه به بازه زمانی کوتاه مدت (دو ساله)	بر اساس ماده ۳۲ قانون تجارت الکترونیک	
آیین‌نامه نظام جامع اطلاع‌رسانی قوه قضاییه		بخش‌های مختلف قوه قضاییه			(منسوخ کردن آیین‌نامه اجرایی شورای عالی اطلاع‌رسانی و پاسخگویی قوه قضاییه)	
سند نظام جامع فناوری اطلاعات کشور				(نسبتاً بلندمدت)	سند چشم‌انداز و سایر اسناد این حوزه	اصلاح قوانین
قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات						
سند راهبردی امنیت فضای تبادل اطلاعات کشور		کاملاً مشخص	بسیار محدود	بدون توجه	بر اساس بند "ج" ماده ۴۴ قانون برنامه چهارم	
آیین‌نامه اجرایی بند (م) ماده (۱۶) قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی		کاملاً مشخص			قانون ساختار نظام جامع رفاه	
تصویب‌نامه تشکیل کارگروه مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات و امنیت آن		تا حدودی				اصلاح آیین‌نامه‌ها
قانون جرایم رایانه‌ای	بازبینی و تغییر جزایهای نقدی	تا حدودی			اشاره به قانون آیین دادرسی کیفری	الحاق به قانون مجازات اسلامی، لغو قوانین مغایر
برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی		کاملاً مشخص		توجه به بازه‌های مختلف		

مقایسه اسناد از منظر الزامات سیاستگذاری

عنوان سند	میزان توجه به مدل‌های انباشتی	استفاده از مدل‌های مشارکتی	تفکر استراتژیک	ملاحظات کوتاه‌مدت و بلندمدت	وابستگی به برنامه‌های گذشته	دینامیک بودن
آیین‌نامه ساماندهی و توسعه رسانه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی دیجیتال		تا حدودی			اشاره به قانون تعطیل مؤسسات و واحدهای آموزشی و تحقیقاتی و فرهنگی و ...	
سیاست‌های کلی نظام در بخش امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات						
نقشه جامع علمی کشور	ارزیابی و به روز رسانی نقشه	به نهاد خاصی اشاره نشده	برگزاری همایش و سمینار	رویکرد بلندمدت	سند چشم انداز	
نقشه جامع دولت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران	ارایه شاخص‌هایی برای ارزیابی		برگزاری همایش و سمینار	توجه به بازه‌های مختلف	لحاظ کردن اسناد بالادستی	

برخی نکات قوت اسناد سیاستی فاوا

۱. یکی از نکات مثبت برخی اسناد، اشاره دقیق به نهادهای مجری و همکار در اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های سند است. عدم اشاره دقیق به نهادهای مجری و همکار در برخی اسناد نیز، می‌تواند سند را در اجرای سیاست‌ها با مشکل و ابهام مواجه می‌سازد.
۲. برخی اسناد به منظور حفظ یکپارچگی در حوزه‌های زیرمجموعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و اجرای بهتر سیاست‌ها و برنامه‌های سند، به ایجاد نهادهای مشخص و مرتبط با موضوع سند، اشاره کرده‌اند.
۳. برخی اسناد به چالش‌ها و وضعیت موجود و مطلوب حوزه مرتبط با موضوع سند اشاره کرده‌اند که از نکات مهم در فرایند سیاست‌گذاری محسوب می‌شود و نقش تعیین‌کننده‌ای در اجرای موفقیت‌آمیز سند در آینده خواهد داشت.
۴. برخی اسناد به طور مشخص به تدوین قوانین و آیین‌نامه‌های لازم برای اجرایی کردن بندهای مختلف سند اشاره کرده‌اند.
۵. یکی دیگر از نکات مثبت اغلب اسناد توجه آن‌ها به بخش خصوصی و لزوم تفکیک نقش‌های بخش دولتی و غیردولتی از یکدیگر بوده است.
۶. اغلب اسناد تلاش کرده‌اند تا رویکردهای مختلف مدیریتی را در برنامه‌ریزی، اجرایی کردن سیاست‌ها، ایجاد هماهنگی‌های لازم و نظارت و کنترل بر اجرای بندهای سند، در نظر داشته باشند.

برخی نکات ضعف اسناد سیاستی فاوا

۱. در رابطه با سیاست‌گذاری، وجود نهادهای متعدد و متفاوت که منجر به موازی‌کاری، تداخل فعالیت‌ها و عدم یکپارچگی در سیاست‌گذاری‌ها می‌شود، یکی از مسایل اصلی در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات است. هر چند برخی قوانین سعی در اصلاح این وضعیت داشته‌اند (برای مثال با تصویب قانون تشکیل وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، شوراهای عالی این حوزه شامل شورای عالی فناوری اطلاعات، شورای عالی اطلاع‌رسانی و شورای عالی انفورماتیک، حذف، تلفیق و ادغام شده‌اند و مسئولیت اصلی در حوزه فناوری اطلاعات بر عهده شورای عالی فناوری اطلاعات نهاده شده است)، اما تضادهایی میان آن‌ها در رابطه با مرجع اصلی تصویب اسناد این حوزه به چشم می‌خورد.
۲. یکی از مهمترین مشکلات در رابطه با اغلب سندهای این حوزه، عدم توجه آن‌ها به سیاست‌ها و راهبردهای اسناد قبلی و در نتیجه عدم توجه به تأثیرات سند بر آن سیاست‌هاست. تنها تعداد معدودی از اسناد به لزوم بازنگری در قوانین پیش از خود توجه کرده‌اند.
۳. یکی از مهمترین موضوعاتی که در سیاست‌گذاری باید به آن توجه شود و اسناد اندکی در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات به آن توجه داشته‌اند، لزوم تغییر و بازبینی در سیاست‌ها و برنامه‌های سند و روزآمد کردن آن‌هاست. بنابراین لازم است تا مکانیزم‌هایی در این اسناد به این منظور در نظر گرفته شوند.
۴. سیاست‌ها جدا از ارزش‌ها و هنجارهای جامعه نیستند و هر سیاستی باید دربردارنده دیدگاه‌های ارزشی جامعه باشد و این درحالیست که بسیاری از اسناد حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات به این موضوع توجهی نداشته‌اند و از آن غفلت کرده‌اند.

برخی نکات ضعف اسناد سیاستی فاوا

۵. با توجه به اینکه سیاست‌گذاری در یک مجموعه نهادی صورت می‌گیرد، نمی‌توان نسبت به نقش نیروی انسانی، آموزش و فرهنگ به عنوان مهمترین زیرمجموعه‌های عوامل اجتماعی، بی‌تفاوت بود. این درحالیست که تنها یک سوم از اسناد مورد مطالعه، به همه این موارد در کنار هم توجه داشته‌اند.
۶. یکی از مهمترین پشتوانه‌های هر سند که تضمینی برای اجرای موفقیت‌آمیز آن است، منابع مالی است که تنها تعداد محدودی از اسناد این حوزه به تامین منابع موردنیاز اجرایی کردن سیاست‌ها و برنامه‌ها به طور مشخص اشاره کرده‌اند.
۷. تقویت توان رقابتی کشور در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات و حضور فعال کشور در بازارهای جهانی، موضوعی است که تنها برخی اسناد به آن پرداخته‌اند. لازم به ذکر است که همه اسناد رویکرد یکپارچه‌ای در رابطه با تولید کالا و خدمات اتخاذ نکرده‌اند. ضمن اینکه نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در همه اسناد به عنوان یک صنعت و یا به عنوان یک توانمندساز، نیز به درستی مشخص نیست.
۸. اغلب اسناد سیاست‌های یکپارچه و مشخصی را در رابطه با تحقیق و پژوهش اتخاذ نکرده‌اند، ایجاد فناوری ملی، توسعه فناوری و تبادل دانش و فناوری از جمله سیاست‌های متفاوتی است که این سندها دنبال می‌کنند.
۹. استانداردها مبحث مهمی در حوزه‌های کاربردی و زیرساختی فناوری اطلاعات و ارتباطات محسوب می‌شوند که در بیش از نیمی از اسناد مورد بررسی به آن‌ها توجهی نشده است.
۱۰. با توجه به اهمیت توسعه پایدار و مطرح شدن آن در حوزه‌هایی نظیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح جهان، لازم است که سندهای این حوزه نیز توجه ویژه‌ای به عوامل زیست‌محیطی داشته باشند و رویکرد مشخصی را در این باره اتخاذ نمایند. تنها حدود ۱۳ درصد از اسناد مورد مطالعه به طور محدود به این عامل مهم اشاره کرده‌اند.

از شکیبایی شما سپاسگزارم